

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНЕ НЕКОМЕРЦІЙНЕ ПІДПРИЄМСТВО
«ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»

Факультет міжнародних відносин

Кафедра журналістики

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

Васильченко В'ячеслав Миколайович

«__» _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «МАГІСТР»

ЕКОЛОГІЧНА ЖУРНАЛІСТИКА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ
ВІЙНИ

Виконавець: Шмігіль Назарій Любомирович _____

Керівник: д-р філол. наук, доц. _____

Шульгіна Валентина Іванівна _____

Нормоконтролер: канд. пед. наук, доц. _____

Остапчук Світлана Сергіївна _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	7
1.1. Поняття та особливості екологічної журналістики.....	7
1.2. Роль екологічної журналістики у висвітленні наслідків війни.....	10
1.3. Міжнародний досвід екологічної журналістики в зонах конфлікту.....	13
1.4. Етичні аспекти висвітлення екологічних проблем під час війни.....	16
Висновки до розділу 1.....	19
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	21
2.1. Основні екологічні проблеми, спричинені військовими діями в Україні.....	21
2.2. Особливості роботи екологічних журналістів в зоні бойових дій.....	24
2.3. Аналіз контенту українських ЗМІ щодо екологічних наслідків війни.....	27
2.4. Порівняльний аналіз висвітлення екологічних проблем війни у вітчизняних та зарубіжних медіа.....	32
Висновки до розділу 2.....	36
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	37
3.1. Роль екологічної журналістики у відновленні екосистем після війни.....	37
3.2. Інноваційні методи та технології в екологічній журналістиці.....	48
3.3. Міжнародна співпраця у сфері екологічної журналістики для подолання наслідків війни.....	52
3.4. Рекомендації щодо вдосконалення екологічної журналістики в Україні.....	64
Висновки до розділу.....	74
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78

ВСТУП

Актуальність дослідження полягає в тому, що в умовах російсько-української війни висвітлення екологічних проблем набуває особливого значення. Екологічна журналістика стає не лише засобом інформування суспільства, але й інструментом національної безпеки, оскільки екологічні наслідки війни безпосередньо впливають на здоров'я населення та стан навколишнього середовища.

Екологічна журналістика в контексті воєнних дій є відносно новим явищем для української медіасфери. Методологічні принципи роботи журналістів з екологічною інформацією в умовах війни, специфіка створення відповідних матеріалів, використовувані жанри та мовностилістичні прийоми досі не до кінця вивчені. Крім того, висвітлення екологічних наслідків війни вимагає від журналістів додаткових компетенцій та розуміння взаємозв'язку між воєнними діями та екологічною ситуацією.

Сучасні українські ЗМІ, висвітлюючи екологічні проблеми в умовах війни, стикаються як з успіхами, так і з теоретичними та практичними викликами. Часто ця тематика висвітлюється стихійно, без належного наукового забезпечення й підготовленої теоретико-методологічної бази, що не відповідає потребам суспільства в умовах війни, зокрема в сфері екологічного моніторингу наслідків бойових дій.

У формуванні екологічного світогляду суспільства в воєнний час, екокультури особистості та розуміння екологічних загроз, спричинених війною, провідну роль мають відіграти ЗМІ. Громадяни, користуючись комунікативними можливостями журналістики, формують свою соціально-екологічну позицію в умовах війни, а представники влади, як наслідок, можуть приймати більш виважені рішення у сфері екологічної безпеки та подолання наслідків воєнних дій для довкілля.

Особливої ваги набуває онлайн-журналістика, яка дозволяє оперативно висвітлювати екологічні проблеми, спричинені війною. Мережеві журналісти мають можливість швидко реагувати на зміни екологічної ситуації, використовувати мультимедійні засоби для візуалізації екологічних наслідків бойових дій та залучати аудиторію до обговорення цих проблем.

Мета дослідження полягає у дослідженні особливостей висвітлення екологічних проблем в умовах російсько-української війни в онлайн-виданнях та їх ролі у формуванні еко-культури та екологічної свідомості суспільства в воєнний час.

Визначена мета передбачає виконання таких **завдань**:

1. Розглянути сутність понять та функції екологічної журналістики в умовах війни.
2. Проаналізувати вплив воєнних дій на екологічну ситуацію та висвітлення цих проблем у ЗМІ.
3. Охарактеризувати інформаційно-інтелектуальний, мотиваційно-ціннісний та поведінково-діяльнісний компоненти еко-культури особистості в контексті війни.
4. Визначити специфіку контенту та візуалізації екологічних проблем, спричинених війною, у онлайн-виданнях.
5. Розробити рекомендації щодо ефективного висвітлення екологічних наслідків війни в онлайн-медіа.

Об'єкт дослідження – онлайн-журналістика та публікації на екологічну проблематику в умовах російсько-української війни в сучасному медіа просторі України.

Предмет дослідження – контент та візуалізація екологічних проблем, спричинених війною, в онлайн-виданнях як засоби формування екологічної культури та свідомості суспільства в умовах війни.

Методологічною основою дослідження є наукові принципи об'єктивності, історизму, комплексності, достовірності. Під час виконання роботи були використані наступні методи: загальнонаукові – емпірико-аналітичний,

порівняльний та описовий методи, які допоможуть виявити особливості висвітлення екологічної проблематики в умовах війни. Також застосовано проблемно-тематичний та системно-функціональний підходи для аналізу екологічної інформації в онлайн-виданнях та виявлення функцій, що ними виконуються в контексті висвітлення наслідків війни для довкілля. Використано журналістичнознавчі методи дослідження – контент-аналіз, контент-моніторинг тощо для змістового аналізу екологічної інформації в умовах війни.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що здійснено спробу визначення ролі онлайн-медіа у формуванні екокультури та екологічної свідомості суспільства в умовах російсько-української війни. Здійснено аналіз специфіки інформаційно-тематичного і візуального наповнення онлайн-видань як засобів формування компонентів екокультури особистості в контексті висвітлення екологічних наслідків війни.

Практичне значення отриманих результатів роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані при плануванні та здійсненні спеціальної інформаційно-пропагандистської діяльності з висвітлення екологічних питань в умовах війни. Матеріали та результати дослідження будуть слугувати методичним забезпеченням журналістських майстерень, навчальних спецкурсів з екологічної журналістики в умовах війни. Крім того, результати дослідження будуть корисними у культурно-просвітницькій та еколого-просвітницькій діяльності, спрямованій на підвищення екологічної свідомості суспільства в умовах воєнних дій.

Публікації:

«Особливості висвітлення екологічних проблем в українських ЗМІ під час війни», Державне некомерційне підприємство «Державний університет «Київський авіаційний інститут» (м. Київ, 25 травня 2024 р.).

«Роль екологічної журналістики у формуванні громадської думки щодо екологічних наслідків війни», Національний університет «Одеська політехніка» (11-13 вересня 2024 р.).

Структура й обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3 розділів (12 підрозділів), висновків до розділів, загальних висновків та списку використаних джерел (30 джерел). Загальний обсяг роботи становить 81 сторінку, основний зміст вкладено на 75 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

1.1. Поняття та особливості екологічної журналістики

Екологічна журналістика є важливою та динамічною галуззю сучасної журналістської діяльності, яка зосереджується на висвітленні питань, пов'язаних з навколишнім середовищем та його взаємодією з людським суспільством. Ця сфера журналістики охоплює широкий спектр тем, від глобальних екологічних загроз, таких як зміна клімату та втрата біорізноманіття, до локальних природоохоронних ініціатив та проблем забруднення на місцевому рівні.

Особливістю екологічної журналістики є її міждисциплінарний характер. Екологічні проблеми рідко існують ізольовано; вони тісно пов'язані з економічними, політичними та соціальними аспектами життя суспільства. Тому екологічні журналісти повинні мати широкий кругозір та вміти аналізувати складні взаємозв'язки між різними сферами людської діяльності та їх впливом на довкілля [21].

Основна мета екологічної журналістики полягає у інформуванні громадськості про стан довкілля, потенційні ризики для здоров'я людей та екосистем, а також у просуванні ідей сталого розвитку та збереження природних ресурсів. Ця галузь журналістики відіграє ключову роль у формуванні екологічної свідомості суспільства, сприяючи розумінню важливості екологічних проблем та необхідності їх вирішення.

Журналісти, які спеціалізуються на екологічній тематиці, повинні володіти специфічним набором знань та навичок. Вони мають бути обізнані в галузі екології, розуміти основні екологічні концепції та процеси, а також вміти інтерпретувати наукові дані та дослідження [15]. Важливою навичкою є здатність

доступно пояснювати складні наукові концепції широкій аудиторії, перекладаючи наукову термінологію на зрозумілу для пересічного читача мову.

Екологічна журналістика виконує кілька важливих функцій в суспільстві. Інформаційна функція полягає у наданні достовірних та актуальних даних про стан довкілля, екологічні загрози та ініціативи з охорони природи. Ця функція є фундаментальною, оскільки забезпечує суспільство необхідною інформацією для прийняття обґрунтованих рішень щодо екологічних питань.

Просвітницька функція екологічної журналістики реалізується через роз'яснення складних екологічних процесів та їх впливу на життя людей. Журналісти допомагають аудиторії зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки в екологічних системах, пояснюють, як людська діяльність впливає на довкілля, і які наслідки це може мати для майбутніх поколінь.

Організаційна функція спрямована на стимулювання громадськості до прийняття екологічно відповідальних рішень та участі в природоохоронних заходах. Через свої матеріали журналісти можуть мотивувати людей до зміни споживацьких звичок, участі в екологічних акціях або підтримки екологічних ініціатив [16].

Контролююча функція екологічної журналістики передбачає моніторинг діяльності влади, підприємств та інших організацій щодо їх впливу на навколишнє середовище. Журналісти виступають в ролі «сторожових псів», викриваючи екологічні порушення, недотримання природоохоронного законодавства та неефективність екологічної політики.

Особливу увагу в екологічній журналістиці приділяють висвітленню екологічних катастроф та їх наслідків. Це один з найскладніших аспектів роботи екологічних журналістів, який вимагає особливої відповідальності та професіоналізму. Неправильне подання інформації про екологічні катастрофи може призвести до паніки серед населення або, навпаки, до недооцінки серйозності ситуації. Тому журналісти повинні ретельно перевіряти факти, консультуватися з експертами та надавати збалансовану інформацію [2].

Важливо, щоб журналісти не лише повідомляли про екологічні проблеми, але й аналізували їх причини та пропонували можливі шляхи вирішення. Це вимагає глибокого розуміння екологічних процесів, знання успішних практик вирішення подібних проблем в інших регіонах або країнах, а також вміння критично оцінювати запропоновані рішення.

Екологічна журналістика тісно пов'язана з принципами демократії та прозорості. Вона відіграє важливу роль у забезпеченні права громадян на доступ до інформації про стан навколишнього середовища, яке закріплено в багатьох міжнародних документах та національних законодавствах. Журналісти часто стикаються з труднощами в отриманні достовірної інформації, особливо коли йдеться про екологічні порушення з боку великих підприємств або державних структур. У таких ситуаціях важливо вміти користуватися законодавством про доступ до публічної інформації та захищати своє право на отримання та поширення екологічно важливих даних [16].

У сучасному світі екологічна журналістика набуває все більшого значення через зростаючу актуальність екологічних проблем. Зміна клімату, забруднення повітря та води, втрата біорізноманіття, проблеми утилізації відходів – це лише деякі з тем, які регулярно висвітлюються в екологічній журналістиці. При цьому важливо не лише інформувати про проблеми, але й показувати позитивні приклади та історії успіху в галузі охорони довкілля, щоб надихати аудиторію на екологічно відповідальну поведінку.

Розвиток цифрових технологій відкрив нові можливості для екологічної журналістики. Використання мультимедійних форматів, інтерактивних карт, візуалізації даних дозволяє більш ефективно доносити складну екологічну інформацію до аудиторії [5]. Соціальні мережі та онлайн-платформи стали важливими каналами поширення екологічної інформації та мобілізації громадськості для вирішення екологічних проблем.

Однак разом з новими можливостями з'явилися і нові виклики. Поширення дезінформації та фейкових новин про екологічні проблеми вимагає від журналістів особливої пильності та вміння перевіряти інформацію. Крім того,

швидкість поширення інформації в сучасному світі іноді призводить до поверхневого висвітлення складних екологічних питань, що може спотворювати розуміння проблеми аудиторією.

Етичні аспекти відіграють важливу роль в екологічній журналістиці. Журналісти повинні дотримуватися балансу між необхідністю інформувати суспільство про екологічні загрози та уникненням надмірного залякування. Важливо також уникати конфлікту інтересів, особливо коли йдеться про висвітлення діяльності компаній або організацій, які можуть бути спонсорами медіа.

Підготовка кваліфікованих екологічних журналістів є важливим завданням для медіаіндустрії та освітніх закладів. Спеціалізовані курси з екологічної журналістики, які поєднують вивчення журналістських навичок з основами екології та екологічної політики, стають все більш популярними в університетах по всьому світу [6].

Таким чином, екологічна журналістика є невід'ємною частиною сучасного медіаландшафту, яка відіграє визначальну роль у формуванні екологічної свідомості суспільства та сприяє вирішенню глобальних та локальних екологічних проблем. Вона вимагає від журналістів не лише професійних навичок у сфері медіа, але й глибокого розуміння екологічних процесів, здатності аналізувати складні наукові дані та представляти їх у доступній для широкої аудиторії формі. В умовах зростаючих екологічних викликів роль екологічної журналістики в інформуванні та мобілізації суспільства для захисту навколишнього середовища стає все більш важливою.

1.2. Роль екологічної журналістики у висвітленні наслідків війни

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну спричинило не лише людські жертви та руйнування інфраструктури, але й завдало значної шкоди довкіллю. Військові дії призвели до забруднення повітря, ґрунту та водойм хімічними речовинами внаслідок знищення техніки, використання боєприпасів та пожеж. Зруйнована інфраструктура стала причиною численних екологічних катастроф,

таких як затоплення шахт, пошкодження промислових об'єктів та нафтобаз. Особливо тяжким злочином проти довкілля став підрив Каховської ГЕС у червні 2023 року, що призвів до масштабного затоплення територій.

У цій ситуації роль екологічної журналістики стала надзвичайно важливою. Фахове висвітлення впливу війни на довкілля допомагає не лише інформувати суспільство про поточні проблеми, але й фіксувати екологічні злочини для подальшого притягнення винних до відповідальності. Розуміючи це, організація «Інтерньюз-Україна» започаткувала низку ініціатив, спрямованих на посилення експертизи регіональних журналістів у сфері екожурналістики [17].

Перший проєкт, реалізований за підтримки європейської організації Journalism Fund, мав на меті привернути увагу медіа до важливості висвітлення впливу війни на довкілля. В рамках цієї ініціативи було проведено онлайн-дискусію «Екологічні хроніки: як російське вторгнення впливає на довкілля України», де виступили провідні експерти в галузі екології та журналістики. Учасники обговорення отримали можливість долучитися до програми малих грантів, завдяки якій було створено та опубліковано 48 матеріалів про вплив війни на довкілля України.

Продовження проєкту у 2023 році включало триденну навчальну програму «Екологічні хроніки війни: зафіксувати, дослідити, розповісти». Особлива увага приділялася журналістам зі східних, південних та північних регіонів України, які найбільше постраждали від бойових дій. Результатом стала публікація 25 матеріалів, що висвітлювали широкий спектр екологічних проблем: від впливу окупації на національні парки та заповідники до перспектив зеленої відбудови України після війни.

Другий проєкт, реалізований за підтримки Програми розвитку ООН (ПРООН), був спрямований на підвищення кваліфікації журналістів у сфері висвітлення екологічних злочинів. Освітня програма «Екожурналістика без сміття» тривала 9 днів і охопила понад 35 навчальних годин. Учасники отримали навички збору, перевірки та поширення інформації про екологічні проблеми, а

також освоїли методи проведення екологічних розслідувань та створення матеріалів у жанрі журналістики рішень.

Результати цих ініціатив свідчать про значний вплив екологічної журналістики на суспільну свідомість та прийняття рішень. Наприклад, стаття про забруднення води у Кропивницькому викликала широкий резонанс серед місцевої громади та спонукала до додаткових роз'яснень з боку державних органів. Відеоматеріали про екологічну ситуацію в Маріуполі та на «Азовсталі» охопили сотні тисяч глядачів, привертаючи увагу до екологічних наслідків бойових дій у промислових зонах.

Особливо важливим став матеріал про потенційну катастрофу, пов'язану з Каховською ГЕС, опублікований за два місяці до її руйнування. Ця публікація не лише привернула увагу профільного міністерства до загрози, але й зробила її автора важливим експертом для медіа після реального підриву дамби [25].

Екологічна журналістика також відіграє ключову роль у документуванні впливу війни на біорізноманіття. Матеріал про загибель чорноморських дельфінів, підготовлений з використанням даних європейських лабораторій, надав наукові докази того, що ці морські ссавці стали жертвами військових дій.

Навчальні програми з екожурналістики дозволили значно розширити коло фахівців, здатних професійно висвітлювати екологічну тематику. Зокрема, курс «Екожурналістика без сміття» зібрав 110 заявок на участь, що свідчить про високий інтерес до цієї теми серед медійників. У результаті 90 учасників з 18 областей України отримали знання від 22 експертів з 14 різних тем, пов'язаних з екологічною журналістикою [17].

Важливо відзначити, що екологічна журналістика в умовах війни виходить за межі простого інформування. Вона стає інструментом документування екологічних злочинів, що може бути використано для майбутніх судових процесів та відшкодування екологічної шкоди. Крім того, якісні журналістські матеріали допомагають формувати громадську думку та спонукати до дій як на локальному, так і на національному рівнях.

Екожурналістика також відіграє важливу роль у плануванні післявоєнного відновлення України. Висвітлюючи екологічні проблеми, спричинені війною, журналісти привертають увагу до необхідності «зеленої» відбудови та впровадження сучасних екологічних стандартів у процесі реконструкції країни.

Таким чином, роль екологічної журналістики у висвітленні наслідків війни є комплексною та включає кілька ключових аспектів. Журналісти не лише інформують суспільство про поточні екологічні проблеми, але й фіксують екологічні злочини для подальшого юридичного переслідування винних. Важливими ініціативами стали проекти «Інтерньюз-Україна», включаючи онлайн-дискусію «Екологічні хроніки» та навчальну програму «Екожурналістика без сміття», які посилили експертизу регіональних журналістів. За підтримки міжнародних організацій було створено численні матеріали про вплив війни на довкілля, від проблем національних парків до перспектив зеленої відбудови. Конкретні результати роботи екожурналістів включають резонансні публікації про забруднення води, ситуацію в Маріуполі, попередження про загрози Каховській ГЕС та дослідження загибелі чорноморських дельфінів. Екологічна журналістика також відіграє важливу роль у формуванні громадської думки та плануванні післявоєнного «зеленого» відновлення України.

1.3. Міжнародний досвід екологічної журналістики в зонах конфлікту

Екологічна журналістика в зонах конфлікту є важливою та складною галуззю, яка потребує особливих навичок та підходів. Міжнародний досвід у цій сфері є багатим та різноманітним, надаючи цінні уроки для журналістів, які висвітлюють екологічні проблеми в нестабільних регіонах.

У зонах конфлікту екологічні проблеми часто загострюються через бойові дії, руйнування інфраструктури та нехтування природоохоронними нормами. Журналісти, які працюють у таких умовах, стикаються з подвійним викликом - необхідністю точно та об'єктивно висвітлювати екологічні питання, одночасно забезпечуючи власну безпеку.

Міжнародні організації, такі як ООН та ОБСЄ, відіграють важливу роль у підтримці екологічної журналістики в зонах конфлікту. Вони надають тренінги, ресурси та захист для журналістів, які працюють у небезпечних умовах. Наприклад, програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) регулярно проводить семінари для журналістів з питань висвітлення екологічних наслідків конфліктів.

Досвід показує, що ефективна екологічна журналістика в зонах конфлікту вимагає міждисциплінарного підходу. Журналісти повинні мати не лише глибокі знання в галузі екології, але й розуміти геополітичний контекст конфлікту, його соціальні та економічні аспекти. Це дозволяє створювати більш комплексні та інформативні матеріали.

Важливим аспектом роботи в зонах конфлікту є встановлення довіри з місцевими громадами та експертами. Журналісти, які успішно висвітлюють екологічні проблеми в таких умовах, часто витрачають значний час на побудову відносин з місцевими жителями, екологами та науковцями. Це дозволяє отримувати унікальну інформацію та глибше розуміти ситуацію.

Використання сучасних технологій стало невід'ємною частиною екологічної журналістики в зонах конфлікту. Дрони, супутникові знімки та дистанційне зондування дозволяють журналістам документувати екологічні зміни та збитки в районах, які важко або небезпечно відвідувати особисто. Ці технології також допомагають верифікувати інформацію та створювати візуально переконливі матеріали.

Міжнародний досвід підкреслює важливість співпраці між журналістами різних країн при висвітленні екологічних проблем у зонах конфлікту. Такі колаборації дозволяють обмінюватися досвідом, ресурсами та інформацією, а також забезпечують більш широке висвітлення проблеми. Наприклад, проект «Environmental Peacebuilding» об'єднує журналістів з різних країн для висвітлення екологічних аспектів миротворчості [19, с. 6-11].

Важливим аспектом екологічної журналістики в зонах конфлікту є баланс між висвітленням негативних наслідків та пошуком позитивних історій.

Досвідчені журналісти намагаються не лише показувати руйнування, але й висвітлювати історії про відновлення екосистем, інноваційні підходи до вирішення екологічних проблем та спільні зусилля громад з охорони природи навіть у складних умовах.

Етичні питання займають центральне місце в екологічній журналістиці в зонах конфлікту. Журналісти повинні бути особливо обережними, щоб їхні репортажі не загострювали конфлікт і не ставили під загрозу безпеку місцевих жителів або екологів. Міжнародні організації, такі як Ethical Journalism Network, розробили спеціальні рекомендації для журналістів, які працюють у таких умовах.

Висвітлення довгострокових екологічних наслідків конфлікту є ще одним важливим аспектом роботи журналістів. Багато екологічних проблем, спричинених конфліктами, мають довгостроковий характер і потребують постійної уваги навіть після завершення активних бойових дій. Досвідчені журналісти часто повертаються до цих тем роками, відстежуючи прогрес у відновленні екосистем та вирішенні екологічних проблем [19, с. 8].

Міжнародний досвід також показує важливість адаптації формату подачі матеріалу до специфіки аудиторії. У зонах конфлікту, де доступ до інформації може бути обмеженим, журналісти часто використовують інноваційні методи для донесення екологічної інформації, включаючи радіопередачі, мобільні додатки та соціальні мережі.

Навчання та підвищення кваліфікації журналістів, які спеціалізуються на екологічній тематиці в зонах конфлікту, є критично важливим. Міжнародні організації та провідні медіа-компанії регулярно проводять тренінги, які охоплюють як екологічні аспекти, так і питання безпеки та етики роботи в конфліктних зонах.

Згідно з міжнародним досвідом, екологічна журналістика в зонах конфлікту охоплює багатогранний підхід до висвітлення проблем. Журналісти використовують міждисциплінарний підхід, поєднуючи знання екології з розумінням геополітичного та соціально-економічного контексту конфліктів.

Вони активно застосовують сучасні технології – дрони, супутникові знімки та системи дистанційного зондування для документування екологічних змін у небезпечних зонах. Важливим аспектом є співпраця з міжнародними організаціями (ООН, ОБСЄ) для отримання тренінгів та ресурсів, а також встановлення довірчих відносин з місцевими громадами та експертами. Журналісти приділяють увагу не лише негативним наслідкам, але й позитивним історіям відновлення екосистем, використовують різноманітні формати – від радіопередач до мобільних додатків – для охоплення різної аудиторії. Критичним залишається дотримання етичних норм та забезпечення власної безпеки при висвітленні довгострокових екологічних наслідків конфліктів. Міжнародні колаборації між журналістами дозволяють обмінюватися досвідом та забезпечувати ширше висвітлення екологічних проблем у зонах конфлікту.

1.4. Етичні аспекти висвітлення екологічних проблем під час війни

Висвітлення екологічних проблем, спричинених військовими конфліктами, є надзвичайно важливим аспектом журналістської діяльності, який вимагає особливої уваги до етичних норм. Журналісти та медіа-організації несуть відповідальність за об'єктивне та всебічне інформування громадськості про екологічні наслідки війни, одночасно дотримуючись принципів чесності, неупередженості та поваги до всіх сторін конфлікту. Це складне завдання вимагає балансу між необхідністю висвітлення важливих екологічних проблем та уникненням сенсаціоналізму чи маніпуляцій.

Одним з ключових етичних аспектів є точність та достовірність інформації. Журналісти повинні ретельно перевіряти всі факти та дані щодо екологічної шкоди, завданої військовими діями. Це особливо важливо в умовах війни, коли доступ до інформації може бути обмеженим, а дезінформація – поширеною. Використання надійних джерел, консультації з експертами-екологами та перехресна перевірка даних є необхідними для забезпечення достовірності репортажів. Водночас, важливо чітко розмежовувати факти та припущення, уникаючи спекуляцій та необґрунтованих тверджень.

Інший важливий етичний аспект – це збалансоване висвітлення екологічних проблем. Журналісти повинні прагнути представити різні точки зору та перспективи, не віддаючи перевагу жодній зі сторін конфлікту. Це включає в себе висвітлення як короткострокових, так і довгострокових наслідків війни для навколишнього середовища, а також врахування думок різних зацікавлених сторін - від місцевих жителів до міжнародних екологічних організацій. Важливо також уникати надмірного драматизму та емоційного забарвлення, зосереджуючись натомість на фактах та їх об'єктивному аналізі [18].

Етичне висвітлення екологічних проблем під час війни також вимагає особливої уваги до питань безпеки та конфіденційності. Журналісти повинні враховувати потенційні ризики для джерел інформації, особливо коли йдеться про викриття екологічних злочинів чи порушень. Захист анонімності джерел та уникнення розкриття інформації, яка може загрожувати безпеці окремих осіб чи громад, є критично важливим. Крім того, журналісти повинні бути обережними, щоб їхні репортажі не розкривали стратегічно важливу інформацію, яка може бути використана воюючими сторонами.

Важливим етичним аспектом є також відповідальність за наслідки висвітлення екологічних проблем. Журналісти повинні усвідомлювати, що їхні репортажі можуть мати значний вплив на громадську думку та політичні рішення. Тому важливо уникати сенсаціоналізму та надмірного залякування, натомість зосереджуючись на конструктивному висвітленні проблем та можливих шляхів їх вирішення. Це включає в себе інформування про зусилля з відновлення навколишнього середовища, інноваційні підходи до подолання екологічних наслідків війни та міжнародні ініціативи з захисту природи в зонах конфлікту.

Етичне висвітлення екологічних проблем також вимагає уваги до культурного та соціального контексту. Журналісти повинні бути чутливими до місцевих традицій та цінностей, особливо коли йдеться про природні ресурси чи священні місця. Важливо уникати стереотипів та узагальнень, натомість прагнучи до глибокого розуміння складних взаємозв'язків між екологією,

культурою та конфліктом. Це може включати висвітлення традиційних практик збереження природи, які можуть бути порушені війною, або розкриття культурного значення певних екосистем для місцевих громад [18].

Ще одним важливим етичним аспектом є прозорість та відкритість щодо методів збору та аналізу інформації. Журналісти повинні чітко пояснювати, як вони отримали дані про екологічні наслідки війни, які методи використовували для оцінки шкоди, та які обмеження можуть мати їхні висновки. Це особливо важливо при використанні супутникових знімків, дронів чи інших технологій дистанційного зондування для оцінки екологічної шкоди. Відкрите визнання обмежень та невизначеностей у даних допомагає підтримувати довіру аудиторії та сприяє критичному мисленню.

Етичне висвітлення екологічних проблем під час війни також вимагає уваги до довгострокової перспективи. Журналісти повинні не лише фокусуватися на негайних наслідках військових дій для навколишнього середовища, але й розглядати потенційні довгострокові ефекти. Це може включати аналіз впливу на біорізноманіття, зміну клімату, здоров'я людей та економічну стійкість регіону. Важливо також висвітлювати питання відповідальності за екологічну шкоду та механізми міжнародного права, які можуть бути застосовані для захисту навколишнього середовища під час збройних конфліктів.

Нарешті, етичне висвітлення екологічних проблем під час війни вимагає від журналістів самоаналізу та постійного професійного розвитку. Вони повинні бути готовими критично оцінювати власну роботу, визнавати помилки та вчитися на них. Це також включає постійне оновлення знань про екологічні проблеми, нові технології моніторингу навколишнього середовища та міжнародні екологічні стандарти. Журналісти повинні бути готовими адаптуватися до швидко змінюваних умов та нових викликів, які виникають на перетині екології та конфлікту.

Екологічні журналісти висвітлюють широкий спектр тем через різні медіа-формати – від оперативних репортажів та відеосюжетів про пошкодження природоохоронних територій до аналітичних статей у спеціалізованих виданнях

про довгострокові наслідки війни для екосистем. Вони активно використовують соціальні мережі для документування екологічних катастроф, створюють інфографіку та інтерактивні карти для демонстрації масштабів забруднень, записують подкасти про кліматичні зміни через військові дії. Журналісти також готують науково-популярні матеріали про інноваційні методи відновлення довкілля та освітній контент щодо екологічної безпеки в умовах війни. Важливою складовою є співпраця з міжнародними експертами для підготовки комплексних звітів про екологічні збитки та залучення громадськості до обговорення планів відновлення природного середовища через онлайн-трансляції та інтерактивні формати.

Висновки до розділу 1

Екологічна журналістика відіграє ключову роль у суспільстві, інформуючи громадськість про стан довкілля, сприяючи формуванню екологічної свідомості та мобілізуючи людей до дій. Екологічні проблеми тісно пов'язані з іншими сферами життя, тому екожурналісти повинні мати широкі знання та вміння аналізувати складні взаємозв'язки. Висвітлення екологічних проблем, особливо в умовах війни, вимагає дотримання високих етичних стандартів, таких як точність, об'єктивність, баланс і повага до всіх зацікавлених сторін.

Екологічна журналістика охоплює широкий спектр тем, від глобальних до локальних, і виконує кілька важливих функцій: інформаційну, просвітницьку, організаційну, контролюючу. Війна в Україні завдала значної шкоди довкіллю, а екологічна журналістика допомагає документувати ці злочини, інформувати громадськість і сприяти відновленню. Міжнародний досвід показує, що екологічна журналістика в зонах конфлікту вимагає міждисциплінарного підходу, співпраці з міжнародними організаціями та використання сучасних технологій. Етичні аспекти висвітлення екологічних проблем під час війни включають точність, збалансованість, безпеку джерел, відповідальність за наслідки, культурну чутливість, прозорість і постійний професійний розвиток.

Необхідно розвивати систему підготовки кваліфікованих екологічних журналістів, які володіють як журналістськими навичками, так і глибокими знаннями в галузі екології. Журналісти повинні тісно співпрацювати з екологами, науковцями та іншими експертами для отримання достовірної інформації та забезпечення об'єктивності матеріалів. Необхідно активно використовувати сучасні технології для збору, аналізу та візуалізації даних про стан довкілля. Важливо забезпечити підтримку екологічної журналістики на державному рівні та залучати міжнародні організації до співпраці.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

2.1. Основні екологічні проблеми, спричинені військовими діями в Україні

Екологічні наслідки військових дій в Україні стали однією з найбільших екологічних катастроф сучасності. Конфлікт, що розпочався у 2014 році і значно загострився у 2022 році, завдав непоправної шкоди довкіллю та здоров'ю населення. Масштаби руйнувань вражають своєю жорстокістю та бездумністю, адже страждає не лише нинішнє покоління, а й майбутні.

Однією з найгостріших проблем стало масштабне забруднення повітря, води та ґрунту. Постійні обстріли та бомбардування міст і селищ призвели до викиду в атмосферу величезної кількості токсичних речовин. Горіння промислових об'єктів, житлових будинків, транспортних засобів насичує повітря отруйними сполуками, які згодом осідають на землю та потрапляють у водойми. Це спричиняє серйозні проблеми зі здоров'ям місцевого населення – від респіраторних захворювань до онкології.

Не менш руйнівного впливу зазнали ліси та місця проживання диких тварин. Постійні вибухи та пожежі знищили величезні площі зелених насаджень, змусивши багатьох представників флори і фауни покинути свої домівки. Це призвело до катастрофічного зменшення біорізноманіття регіону та порушило усталені екосистеми. Крім того, постраждали й місцеві громади, які традиційно залежали від лісових ресурсів – деревини, грибів, ягід, лікарських рослин [13].

Значної шкоди завдано інфраструктурі України – зруйновано заводи, електростанції, нафтопереробні підприємства. Внаслідок цього в довкілля потрапили небезпечні речовини – нафтопродукти, хімікати, радіоактивні

матеріали. Їх розливи та витіки призвели до забруднення ґрунтів і водойм, що матиме довготривалі наслідки для екології та здоров'я людей.

Триває руйнування об'єктів водопостачання та водовідведення. Пошкодження очисних споруд призводить до потрапляння неочищених стоків у річки та моря. Це загрожує спалахами інфекційних захворювань та погіршенням якості питної води для мільйонів українців.

Окремою проблемою стало забруднення сільськогосподарських земель. Вибухи боєприпасів, розливи паливно-мастильних матеріалів, хімічних речовин зробили непридатними для використання величезні площі родючих чорноземів. Їх відновлення потребуватиме десятиліть та значних фінансових вкладень.

Війна призвела до різкого зростання обсягів відходів. Зруйновані будівлі, спалена техніка, залишки боєприпасів утворюють гори сміття, яке часто містить небезпечні компоненти. Його утилізація ускладнюється через пошкодження відповідної інфраструктури та брак ресурсів.

Не можна оминати увагою і проблему мінного забруднення територій. Величезні площі земель стали непридатними для життя та господарської діяльності через наявність мін та інших вибухонебезпечних предметів. Це не лише загрожує життю людей, а й унеможливорює відновлення природних екосистем [22].

Окрему загрозу становлять потенційні техногенні катастрофи на об'єктах критичної інфраструктури – атомних електростанціях, хімічних підприємствах, греблях водосховищ. Їх пошкодження може призвести до масштабних екологічних лих, наслідки яких виходитимуть далеко за межі України.

Війна суттєво ускладнила моніторинг стану довкілля та реалізацію природоохоронних заходів. Багато екологічних організацій не мають доступу до окупованих територій, а наявні ресурси спрямовуються насамперед на вирішення гуманітарних проблем.

Незважаючи на всі труднощі, Україна та міжнародна спільнота докладають зусиль для подолання екологічних наслідків війни. Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) надає підтримку в оцінці збитків та

розробці планів відновлення. Український уряд ухвалює нові закони та збільшує фінансування екологічних ініціатив.

Важливу роль відіграють громадські організації та волонтери, які займаються очищенням територій, відновленням природних екосистем, порятунком тварин. Їхня робота часто пов'язана з ризиком для життя, але вони не полишають своєї справи.

Міжнародні експерти наголошують на необхідності включення екологічного компонента в майбутні програми відбудови України. Це дозволить не лише усунути завдані збитки, а й створити більш стійку та екологічно дружню економіку.

Особлива увага приділяється впровадженню «зелених» технологій у процесі відновлення зруйнованої інфраструктури. Це стосується енергоефективного будівництва, розвитку відновлюваної енергетики, створення сучасних систем поводження з відходами.

Важливим напрямком є відновлення біорізноманіття та природних екосистем. Планується створення нових заповідних територій, реінтродукція зниклих видів, відновлення лісів та водно-болотних угідь [13].

Однак ключовою передумовою для подолання екологічних наслідків війни залишається припинення бойових дій та відновлення територіальної цілісності України. Лише в умовах миру можна буде повноцінно розгорнути масштабні роботи з екологічного відновлення.

Якщо узагальнити основні екологічні проблеми, спричинені війною в Україні, то можна виділити наступні масштабні наслідки: масове забруднення повітря, води та ґрунту через постійні обстріли та бомбардування, що призводить до викиду токсичних речовин; руйнування лісів та середовищ існування диких тварин, що спричиняє критичне зменшення біорізноманіття; пошкодження промислової інфраструктури з викидами небезпечних речовин; руйнування систем водопостачання та водовідведення; забруднення сільськогосподарських земель через вибухи та розливи паливно-мастильних матеріалів; значне збільшення обсягів відходів від зруйнованих будівель та техніки; масштабне

мінування територій, що унеможлиблює їх використання та відновлення екосистем; загроза техногенних катастроф на об'єктах критичної інфраструктури; ускладнення екологічного моніторингу та природоохоронної діяльності на окупованих територіях. Попри це, Україна разом з міжнародною спільнотою, громадськими організаціями та волонтерами працює над подоланням цих наслідків, впроваджуючи "зелені" технології у відбудові та плануючи відновлення біорізноманіття, хоча повноцінне екологічне відновлення можливе лише після припинення бойових дій.

2.2. Особливості роботи екологічних журналістів в зоні бойових дій

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році спричинило значні зміни в роботі багатьох журналістів, зокрема тих, хто висвітлює екологічну тематику. Багато представників медіа добровільно приєдналися до лав Збройних Сил України, ставши таким чином безпосередніми учасниками бойових дій. Це явище набуло безпрецедентних масштабів порівняно з попередніми конфліктами. Для екологічних журналістів робота в зоні бойових дій пов'язана з додатковими викликами та особливостями. З одного боку, вони мають можливість безпосередньо спостерігати за впливом війни на довкілля та фіксувати екологічні наслідки бойових дій. З іншого боку, їхня діяльність суттєво обмежена міркуваннями безпеки та військовою необхідністю.

Одна з ключових особливостей роботи екологічних журналістів на війні - це трансформація форматів подачі інформації. Через брак часу та технічних можливостей багато хто з них переходить на ведення блогів у соціальних мережах або коротких відеорепортажів. Це дозволяє оперативно ділитися спостереженнями та враженнями, але часто за рахунок глибини аналізу та всебічності висвітлення проблем. Важливим аспектом стає документування екологічних злочинів та порушень, спричинених військовими діями. Журналісти фіксують факти забруднення ґрунтів і водойм, знищення природних ландшафтів, загибелі тварин тощо. Ця інформація може мати велике значення для майбутніх розслідувань та притягнення винних до відповідальності. Водночас, висвітлення

екологічних проблем часто відходить на другий план порівняно з оперативними повідомленнями про хід бойових дій. Журналістам доводиться шукати баланс між актуальністю воєнних новин та важливістю екологічної проблематики. Це вимагає особливої майстерності у подачі матеріалу та вміння привертати увагу аудиторії до довгострокових наслідків війни для довкілля [5].

Робота в зоні бойових дій вимагає від екологічних журналістів додаткових навичок та знань. Їм необхідно розуміти основи військової справи, вміти оцінювати ризики та дотримуватися правил безпеки. Важливим стає вміння швидко орієнтуватися в ситуації та приймати рішення в екстремальних умовах. Багато журналістів, які стали військовослужбовцями, намагаються поєднувати виконання бойових завдань з продовженням своєї професійної діяльності. Це створює унікальну перспективу для висвітлення екологічних проблем, але водночас ставить питання про об'єктивність та неупередженість таких матеріалів. Використання сучасних технологій, зокрема смартфонів та соціальних мереж, дозволяє екологічним журналістам оперативно ділитися інформацією та залучати широку аудиторію. Однак це також створює ризики розголошення чутливої інформації, що може мати негативні наслідки для безпеки військових операцій [28, с. 271].

Особливу роль відіграє висвітлення впливу війни на природоохоронні території та об'єкти. Журналісти фіксують пошкодження заповідників, національних парків, зоопарків та інших екологічно важливих об'єктів. Ця інформація має велике значення для оцінки масштабів екологічної шкоди та планування відновлювальних робіт у майбутньому. Екологічні журналісти також звертають увагу на проблеми, пов'язані з переміщенням великої кількості людей та тварин внаслідок бойових дій. Це включає питання забезпечення водою та продовольством, утилізації відходів, збереження біорізноманіття в нових умовах тощо. Важливим аспектом роботи стає аналіз довгострокових екологічних наслідків війни. Журналісти намагаються прогнозувати, як бойові дії вплинуть на клімат, біорізноманіття, якість ґрунтів та води в майбутньому. Це вимагає

залучення експертів та проведення досліджень в умовах обмеженого доступу до інформації.

Особлива увага приділяється висвітленню ризиків, пов'язаних з пошкодженням небезпечних промислових об'єктів, таких як хімічні заводи, атомні електростанції тощо. Журналісти намагаються інформувати громадськість про потенційні загрози та заходи безпеки, але при цьому уникати паніки та дезінформації. Робота екологічних журналістів у зоні бойових дій часто пов'язана з емоційним та психологічним навантаженням. Вони стають свідками руйнувань та страждань, що може впливати на їхнє сприйняття та подачу матеріалу. Важливим стає вміння зберігати професійну дистанцію та об'єктивність при висвітленні подій. Журналісти також стикаються з етичними дилемами, пов'язаними з висвітленням екологічних проблем в умовах війни. Наприклад, чи варто публікувати інформацію про забруднення, яке може бути використане противником у пропагандистських цілях? Як балансувати між правом громадськості на інформацію та необхідністю зберігати військову таємницю?

Важливим аспектом роботи екологічних журналістів стає міжнародна співпраця та обмін інформацією. Вони намагаються привернути увагу світової спільноти до екологічних наслідків війни, залучати міжнародних експертів та організації до оцінки ситуації та планування відновлювальних робіт. Журналісти також відіграють важливу роль у підвищенні екологічної свідомості населення в умовах війни. Вони інформують про правила поведінки при забрудненні довкілля, способи економії ресурсів, важливість збереження природи навіть у складних умовах. Особлива увага приділяється висвітленню проблем, пов'язаних з мінуванням територій та наслідками застосування різних видів зброї. Журналісти інформують про ризики для людей і тварин, а також про довгострокові наслідки для екосистем.

Важливим аспектом роботи стає аналіз впливу війни на глобальні екологічні процеси, такі як зміна клімату. Журналісти намагаються оцінити, як військові дії впливають на викиди парникових газів, знищення лісів та інші

фактори, що впливають на клімат планети. Екологічні журналісти також звертають увагу на проблеми, пов'язані з утилізацією військової техніки та боєприпасів. Вони висвітлюють питання безпечної ліквідації небезпечних відходів та можливості їх вторинного використання. Особливу роль відіграє висвітлення інноваційних підходів до вирішення екологічних проблем в умовах війни. Журналісти розповідають про нові технології очищення води, відновлення ґрунтів, захисту тварин тощо, які розробляються та впроваджуються в екстремальних умовах [28, с. 273].

У контексті роботи екологічних журналістів у зоні бойових дій важливо відмітити різноманіття контенту та медіа-форматів, через які вони доносять інформацію. Журналісти створюють оперативні репортажі з місць екологічних катастроф, ведуть регулярні блоги в соціальних мережах, де документують наслідки бойових дій для довкілля, знімають відеосюжети про пошкодження природоохоронних територій та промислових об'єктів. Вони також готують аналітичні матеріали для спеціалізованих видань, де досліджують довгострокові наслідки війни для екосистем, співпрацюють з міжнародними експертами для створення комплексних звітів про екологічні збитки. Важливою частиною їхньої роботи є створення інфографіки та інтерактивних карт, які наочно демонструють масштаби забруднення територій, публікація науково-популярних статей про інноваційні методи відновлення довкілля, а також підготовка освітніх матеріалів для населення щодо екологічної безпеки в умовах війни. Через подкасти та онлайн-трансляції вони піднімають питання глобальних кліматичних змін, спричинених військовими діями, та залучають громадськість до обговорення шляхів майбутнього відновлення природного середовища.

2.3. Аналіз контенту українських ЗМІ щодо екологічних наслідків війни

Екологічні наслідки російської агресії в Україні продовжують залишатися актуальною темою для українських та міжнародних експертів. У березні 2024

року з'явилося кілька важливих публікацій та ініціатив, спрямованих на аналіз та документування впливу війни на довкілля України.

Одним з найбільш значущих досліджень стала попередня оцінка екологічних наслідків першого року повномасштабного вторгнення, опублікована Conflict and Environment Observatory (CEOBS) у співпраці з Zoë Environment Network. Цей звіт представляє комплексний огляд змін екологічної ситуації в Україні до та після початку війни. До лютого 2022 року Україна стикалася з типовими для індустріальної країни екологічними проблемами, такими як промислове забруднення, нестача води, накопичення побутових та промислових відходів, а також проблеми з якістю повітря. Країна поступово рухалася до впровадження європейських «зелених цінностей» та переходу до екологічно орієнтованої економіки, хоча наявність окупованих територій з 2014 року ускладнювала повноцінний екологічний аналіз та впровадження відповідних заходів [24].

Звіт CEOBS детально висвітлює основні екологічні наслідки війни, включаючи руйнування промислової та енергетичної інфраструктури, загрозу радіаційного забруднення, масштабні руйнування в містах і сільській місцевості, проблеми з утилізацією будівельних відходів, вплив на водну інфраструктуру та морське середовище. Особливу увагу приділено впливу війни на розвиток відновлюваної енергетики – темі, яка раніше рідко висвітлювалася в контексті екологічних наслідків конфлікту. Дослідники також проаналізували систему прийняття рішень з екологічних питань в Україні, показавши взаємодію різних установ від міністерського до місцевого рівня.

Важливою частиною звіту стали рекомендації щодо аналізу та подолання екологічних наслідків війни. Вони охоплюють різні аспекти: від підвищення якості моніторингу та аналізу до розробки спеціальних пропозицій, вдосконалення стандартів оцінки ризиків, залучення громадян до вирішення проблем, пошуку фінансування для екологічних проектів, навчання фахівців та стандартизації методів аналізу екологічних наслідків. Ці рекомендації можуть

стати основою для розробки довгострокової стратегії відновлення довкілля України після війни.

Паралельно з аналітичною роботою міжнародних організацій, в Україні активізуються громадські ініціативи, спрямовані на збір даних про екологічні злочини та наслідки війни. Київська екологічна організація «Екодія» запустила волонтерський проект зі створення інтерактивної карти екологічних злочинів. З серпня 2022 року команда з тринадцяти волонтерів займається збором та верифікацією інформації про вплив війни на екосистеми, ядерну та енергетичну безпеку, промислові об'єкти, забруднення від тваринницьких комплексів та вплив на морські екосистеми. Основним джерелом інформації служать відкриті дані з соціальних мереж та ЗМІ, які потім ретельно перевіряються. За 18 місяців роботи волонтерам вдалося зафіксувати 1549 випадків злочинів проти довкілля.

Така волонтерська робота має велике значення не лише для документування поточної ситуації, але й для майбутнього відновлення країни. Зібрані дані можуть бути використані для розрахунку репарацій та компенсацій за завдані збитки, а також для формування комплексного плану екологічного відновлення України. Крім того, волонтери можуть надати неоціненну допомогу в моніторингу біорізноманіття на постраждалих територіях, відстеженні поширення інвазійних видів та оцінці впливу війни на місцеві екосистеми.

Ще одна важлива ініціатива – створення платформи «Свідок» для збору інформації про злочини та наслідки війни. Ця платформа, про яку повідомило Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, дозволяє громадянам подавати дані не лише про загибель цивільних осіб і військових, але й про екологічну шкоду, заподіяну під час війни. Мета проекту – створити базу даних свідчень, які можна буде використати в міжнародних судах для притягнення агресора до відповідальності за екоцид. На платформі збирається інформація про забруднення води та повітря, заміновані території, знищення біорізноманіття, вбивства тварин та інші значні наслідки для довкілля.

Важливо відзначити, що екологічні наслідки війни в Україні мають далекосяжний вплив і на сусідні країни, зокрема на Росію. Незалежне російське

екологічне видання «Смола» опублікувало аналіз впливу війни та міжнародних санкцій на російську лісову промисловість. До війни експорт деревини до ЄС становив значну частку продажів російської лісової продукції. Після введення санкцій у липні 2022 року та виходу міжнародних систем сертифікації сталого управління лісами, таких як FSC і PEFC, російська лісова галузь зазнала значних змін [24].

Хоча більшість компаній намагаються дотримуватися принципів сталого розвитку, відсутність міжнародного контролю призвела до випадків нераціональної вирубки цінних лісових масивів. На зміну міжнародним сертифікаторам прийшли місцеві аналоги, але їхній вплив обмежений порівняно з міжнародними стандартами. Крім того, російські компанії виявляють менший інтерес до закупівлі сертифікованої деревини, що негативно впливає на стимули для сталого лісокористування.

Для компенсації втрат від скорочення експорту до ЄС Росія переорієнтувала свій ринок на схід, зокрема на Китай. Однак не всі компанії змогли адаптуватися до нових умов, особливо ті, що спеціалізувалися на виробництві деревних гранул та панелей. Загалом, сектор адаптувався, і сьогодні близько 92% експорту російської деревини припадає на азіатський ринок. Проте санкції та відхід міжнародних сертифікаційних органів не мали конструктивного впливу на екологічні практики в російській лісовій галузі. Спостерігається лише незначне зниження обсягів лісозаготівлі, але більшість операцій тепер проводиться без належної сертифікації сталості.

Окремої уваги заслуговує ситуація з колишнім Каховським водосховищем, яке зазнало катастрофічних змін внаслідок руйнування дамби Каховської ГЕС. Цієї весни території Великого Лугу, звільнені після руйнування греблі, вперше за півстоліття переживають природну весняну повінь. Експерти, зокрема молодший науковий співробітник Інституту зоології імені Шмальгаузена НАН України Григорій Коломіцев, відзначають, що такі повені є типовими для незарегульованих ділянок річкової заплави в пониззі Дніпра.

Це явище демонструє дивовижну здатність природи до самовідновлення за умови зменшення антропогенного впливу. Незважаючи на трагічні обставини, які призвели до цих змін, спостереження за відновленням природних ритмів у цьому регіоні дає надію на можливість швидкого екологічного відновлення України після закінчення війни.

Підсумовуючи, можна сказати, що екологічні наслідки війни в Україні залишаються складною та багатогранною проблемою, яка потребує постійної уваги та комплексного підходу до вирішення. Міжнародні дослідження, волонтерські ініціативи та державні проекти зі збору даних створюють важливу основу для майбутнього відновлення та захисту довкілля України.

Особливо важливим є залучення громадян до процесу документування екологічних злочинів та наслідків війни. Це не лише допомагає створити більш повну картину екологічної ситуації, але й підвищує обізнаність суспільства щодо важливості захисту довкілля навіть в умовах війни.

Досвід України у боротьбі з екологічними наслідками війни може стати цінним ресурсом для міжнародної спільноти у розробці стратегій попередження та подолання екологічних катастроф, спричинених збройними конфліктами. Водночас, ситуація в лісовій галузі Росії демонструє, як санкції та міжнародна ізоляція можуть негативно вплинути на екологічні практики, що підкреслює необхідність глобального підходу до вирішення екологічних проблем.

Відновлення природних екосистем у районі колишнього Каховського водосховища є яскравим прикладом стійкості природи та її здатності до самовідновлення. Це дає надію на те, що при правильному підході та зменшенні антропогенного тиску, екосистеми України зможуть відновитися після війни. Однак для цього потрібні комплексні зусилля, які включають не лише відновлення зруйнованої інфраструктури, але й впровадження сучасних екологічних практик та технологій [24].

Таким чином, аналіз екологічних наслідків війни в Україні висвітлює не лише масштаб руйнувань та забруднень, але й відкриває можливості для переосмислення підходів до управління природними ресурсами та захисту

довкілля в постконфліктний період. Це створює підґрунтя для розробки інноваційних стратегій сталого розвитку, які враховуватимуть уроки війни та сприятимуть створенню більш стійких та екологічно збалансованих спільнот.

2.4. Порівняльний аналіз висвітлення екологічних проблем війни у вітчизняних та зарубіжних медіа

Екологічні наслідки російського вторгнення в Україну стали предметом пильної уваги як вітчизняних, так і зарубіжних медіа. Однак підходи до висвітлення цієї теми суттєво відрізняються, що зумовлено різними факторами, включаючи географічну близькість до конфлікту, політичний контекст та цільову аудиторію. Українські ЗМІ, перебуваючи в епіцентрі подій, приділяють значну увагу деталізації конкретних екологічних проблем, спричинених бойовими діями. Вони фокусуються на безпосередніх наслідках для довкілля України, надаючи детальні описи пошкоджень екосистем, забруднення ґрунтів і водойм, знищення природоохоронних територій. Натомість зарубіжні видання частіше розглядають ситуацію в більш широкому глобальному контексті, аналізуючи її вплив на міжнародну екологічну та енергетичну безпеку.

Вітчизняні медіа зосереджуються на висвітленні конкретних випадків екологічної шкоди, завданої військовими діями. Українські журналісти активно співпрацюють з державними органами, екологічними організаціями та науковцями, щоб надати своїй аудиторії максимально повну і достовірну інформацію про стан довкілля в умовах війни. Вони регулярно публікують репортажі з місць екологічних катастроф, інтерв'ю з експертами та аналітичні матеріали, які розкривають масштаби завданої шкоди. Особлива увага приділяється загрозам, пов'язаним з пошкодженням промислових та енергетичних об'єктів, оскільки це несе безпосередні ризики для населення та довкілля. Українські ЗМІ також активно висвітлюють проблеми забруднення сільськогосподарських угідь, лісів та водних ресурсів, наголошуючи на довгострокових наслідках цих процесів для економіки та здоров'я населення України.

Важливою особливістю висвітлення екологічних проблем війни у вітчизняних медіа є акцент на відповідальності російських військ за завдану шкоду. Українські журналісти часто використовують термін «екоцид» для опису дій окупантів, підкреслюючи їх умисний характер та масштабність. Вони також приділяють значну увагу документуванню екологічних злочинів з метою подальшого притягнення винних до відповідальності на міжнародному рівні. Це відображає загальну тенденцію українських ЗМІ до формування чіткої позиції щодо агресора та його дій [11, с. 17-39].

Зарубіжні медіа, висвітлюючи екологічні проблеми війни в Україні, часто розглядають їх у контексті глобальних екологічних викликів та міжнародної безпеки. Вони приділяють значну увагу потенційним ризикам, пов'язаним з ядерними об'єктами в Україні, зокрема ситуації навколо Запорізької АЕС. Ця тема викликає особливе занепокоєння міжнародної спільноти через можливі катастрофічні наслідки в разі аварії на атомній станції. Західні ЗМІ також активно аналізують вплив війни на глобальну продовольчу безпеку через порушення експорту українського зерна, розглядаючи це як частину ширшої екологічної проблематики.

Характерною рисою зарубіжного висвітлення є тенденція до розгляду екологічних наслідків війни в Україні в контексті загальної проблеми впливу збройних конфліктів на довкілля. Міжнародні видання часто проводять паралелі з іншими війнами та їх екологічними наслідками, намагаючись виявити спільні тенденції та закономірності. Це дозволяє їм представити ситуацію в Україні як частину глобальної проблеми, що потребує міжнародного вирішення.

Важливою темою у висвітленні зарубіжними медіа є питання післявоєнного відновлення та екологічної реабілітації постраждалих територій. Вони залучають до обговорення міжнародних експертів, аналізують можливі стратегії та технології відновлення екосистем, оцінюють потенційні витрати та часові рамки цих процесів. Зарубіжні ЗМІ часто підкреслюють необхідність міжнародної співпраці для вирішення екологічних проблем, спричинених війною в Україні, розглядаючи це як частину глобальних зусиль з охорони довкілля.

Ще одним аспектом, який часто висвітлюється у зарубіжних медіа, є вплив війни на кліматичні цілі та зобов'язання України та Європи в цілому. Вони аналізують, як військові дії та руйнування інфраструктури впливають на викиди парникових газів, як війна змінює енергетичну політику європейських країн та які це має наслідки для глобальних зусиль з протидії зміні клімату.

Порівнюючи підходи вітчизняних та зарубіжних медіа до висвітлення екологічних проблем війни, можна відзначити кілька ключових відмінностей. По-перше, українські ЗМІ зосереджені на безпосередніх, локальних наслідках, тоді як зарубіжні видання частіше розглядають ситуацію в глобальному контексті. По-друге, вітчизняні медіа більше уваги приділяють конкретним випадкам та деталям екологічної шкоди, в той час як зарубіжні часто надають перевагу узагальненням та аналізу тенденцій. По-третє, українські ЗМІ більш емоційно забарвлені у своїх повідомленнях, що зрозуміло з огляду на безпосередню залученість країни у конфлікт, тоді як зарубіжні видання намагаються зберігати більш нейтральний тон.

Важливо відзначити, що обидва підходи мають свої переваги та недоліки. Детальне висвітлення конкретних проблем у вітчизняних медіа дозволяє створити чітку картину екологічної ситуації в Україні та привернути увагу до нагальних проблем. Однак такий підхід може призвести до певної фрагментарності у сприйнятті загальної картини. З іншого боку, більш узагальнений підхід зарубіжних медіа дозволяє розглянути ситуацію в ширшому контексті, але може призвести до недостатньої уваги до конкретних локальних проблем.

Ще одним важливим аспектом є різниця у джерелах інформації, які використовують вітчизняні та зарубіжні медіа. Українські ЗМІ мають безпосередній доступ до місць екологічних катастроф, можуть спілкуватися з місцевими експертами та представниками влади. Це дозволяє їм надавати більш детальну та актуальну інформацію. Зарубіжні медіа, натомість, часто змушені покладатися на вторинні джерела, міжнародні організації та власних кореспондентів, які не завжди мають повний доступ до всіх територій.

Цікаво також порівняти, як змінювалося висвітлення екологічних проблем війни з часом. На початку повномасштабного вторгнення як вітчизняні, так і зарубіжні медіа були зосереджені переважно на безпосередніх військових діях та гуманітарних аспектах конфлікту. Екологічні проблеми часто залишалися на другому плані. Однак з часом увага до екологічних наслідків війни зростала. В українських ЗМІ це було пов'язано з накопиченням інформації про конкретні випадки екологічної шкоди та усвідомленням довгострокових наслідків цих процесів. У зарубіжних медіа зростання уваги до екологічних аспектів війни часто було пов'язане з конкретними подіями, такими як загрози Запорізькій АЕС або проблеми з експортом українського зерна [11, с. 17-39].

Важливо також відзначити роль соціальних медіа та громадських ініціатив у висвітленні екологічних проблем війни. В Україні активно розвиваються проекти з моніторингу та документування екологічних злочинів, які часто стають джерелами інформації для традиційних ЗМІ. Зарубіжні медіа також все частіше звертаються до даних, отриманих за допомогою супутникових знімків та інших технологій дистанційного моніторингу, що дозволяє їм отримувати інформацію про екологічну ситуацію на окупованих територіях.

Ще однією важливою темою, яка по-різному висвітлюється у вітчизняних та зарубіжних медіа, є питання відповідальності за екологічні злочини. Українські ЗМІ однозначно покладають відповідальність на російські війська, наголошуючи на умисному характері багатьох дій, що призвели до екологічних катастроф. Зарубіжні медіа, хоча і визнають роль Росії у спричиненні екологічної шкоди, часто розглядають це питання в більш широкому контексті міжнародного права та механізмів притягнення до відповідальності за екологічні злочини під час війни.

Важливо також відзначити різницю у висвітленні питань, пов'язаних з відновленням довкілля після війни. Українські ЗМІ часто фокусуються на конкретних проектах та ініціативах з відновлення природи, розповідаючи про роботу екологів, волонтерів та місцевих громад. Зарубіжні медіа більше уваги приділяють міжнародним аспектам цього процесу, аналізуючи можливості

залучення міжнародної допомоги та технологій для екологічної реабілітації постраждалих територій [28, с. 272].

Підсумовуючи, можна сказати, що висвітлення екологічних проблем війни у вітчизняних та зарубіжних медіа суттєво відрізняється за підходами, фокусом уваги та контекстом. Українські ЗМІ надають більш детальну та емоційно забарвлену картину, зосереджуючись на конкретних випадках екологічної шкоди та їх безпосередніх наслідках для країни. Зарубіжні медіа, натомість, розглядають ситуацію в більш широкому глобальному контексті, аналізуючи її вплив на міжнародну екологічну та енергетичну безпеку. Обидва підходи мають свої переваги та недоліки, і лише їх комплексне врахування дозволяє отримати повну картину екологічних наслідків війни в Україні.

Важливо також відзначити, що висвітлення екологічних проблем війни як у вітчизняних, так і в зарубіжних медіа продовжує еволюціонувати. З часом з'являються нові дані, розвиваються методи моніторингу та оцінки екологічної шкоди, змінюється розуміння довгострокових наслідків війни для довкілля. Це вимагає від журналістів постійного оновлення знань та підходів до висвітлення цієї складної та багатогранної теми.

Висновки до розділу 2

Висвітлення екологічних наслідків війни в українських та зарубіжних медіа демонструє як здатність журналістики привертати увагу до глобальних проблем, так і її обмеження. Українські ЗМІ, будучи ближче до подій, надають детальнішу інформацію про конкретні випадки екологічної шкоди, тоді як зарубіжні медіа фокусуються на ширшому контексті та міжнародних наслідках. Однак, обидва підходи мають свої недоліки. Для більш ефективного висвітлення екологічних проблем необхідно посилити співпрацю між вітчизняними та зарубіжними журналістами, залучати більше експертів та використовувати сучасні технології для збору та аналізу даних.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

3.1. Роль екологічної журналістики у відновленні екосистем після війни

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну завдало колосальної шкоди не лише інфраструктурі та економіці країни, але й її екосистемам. Екологічна журналістика відіграватиме ключову роль у висвітленні масштабів цієї шкоди та процесу відновлення природного середовища у післявоєнний період. За даними Державної екологічної інспекції, станом на січень 2023 року, лише за 11 місяців військової агресії РФ збитки для екології України склали понад 1 трильйон 743 мільярди гривень, або понад 47,6 мільярда доларів. Однак ці цифри є лише приблизними розрахунками, оскільки значна частина українських територій все ще залишається окупованою. Екологічні журналісти матимуть важливе завдання – детально дослідити та висвітлити реальні масштаби шкоди, завданої довкіллю, коли з'явиться доступ до всіх постраждалих територій.

Одним з ключових інструментів для оцінки екологічних наслідків війни стали супутникові знімки. Вони дозволяють побачити зміни ландшафту, вигорілі ліси та поля, забруднені водойми навіть на окупованих територіях. Екологічна журналістика вже активно використовує ці дані для створення репортажів та аналітичних матеріалів. У післявоєнний період ця практика лише посилиться, оскільки супутникові знімки дозволяють відстежувати процес відновлення екосистем у динаміці. Журналісти зможуть порівнювати знімки до, під час та після війни, створюючи наочні матеріали про відродження природи України.

Важливим аспектом роботи екологічних журналістів стане висвітлення проблеми забруднення ґрунтів та водойм. Внаслідок бойових дій, руйнування промислових об'єктів та використання різних видів озброєнь у довкілля

потрапила велика кількість токсичних речовин. Зокрема, журналісти звертатимуть увагу на такі проблеми, як розлиття нафтопродуктів, забруднення важкими металами та хімічними сполуками від боєприпасів. Наприклад, у ракетах типу Х-101 були виявлені такі речовини як меланж та децилін, вплив яких на екосистеми ще належить дослідити. Екологічна журналістика відіграватиме важливу роль у інформуванні громадськості про ці загрози та висвітленні процесу очищення забруднених територій.

Окрема увага буде приділена висвітленню відновлення лісових масивів, які сильно постраждали від пожеж та бойових дій. Наприклад, Ізюмський ліс у Харківській області, де згоріли дерева віком 30-40 років, потребуватиме десятиліть для відновлення. Екологічні журналісти матимуть змогу створювати довготривалі проекти, які показуватимуть процес відродження лісів, повернення до них флори і фауни. Такі матеріали не лише інформуватимуть суспільство, але й привертатимуть увагу до необхідності збереження та відновлення природних екосистем.

Важливим напрямком роботи екологічних журналістів стане висвітлення відновлення заповідних територій, які постраждали від війни. Зокрема, значної шкоди було завдано об'єктам природно-заповідного фонду на Кінбурнському півострові, включаючи регіональний ландшафтний парк «Кінбурнська коса», ділянку «Волижин ліс» та національний природний парк «Білобережжя Святослава». Журналісти матимуть можливість детально розповісти про унікальність цих екосистем, масштаби завданої їм шкоди та процес їх відновлення. Це допоможе привернути увагу громадськості та влади до необхідності збереження біорізноманіття та підтримки заповідних територій.

Екологічна журналістика відіграватиме важливу роль у висвітленні проблем, пов'язаних з сільським господарством. Внаслідок бойових дій та пожеж значні площі сільськогосподарських угідь були пошкоджені або знищені. За оцінками Міністерства аграрної політики та Київської школи економіки, непрямі втрати у сільському господарстві через війну станом на листопад 2022 року склали понад 34 мільярди доларів. Журналісти зможуть створювати матеріали

про відновлення родючості ґрунтів, впровадження нових агротехнологій та адаптацію сільського господарства до постійних змін.

Особлива увага буде приділена висвітленню екологічних проблем, пов'язаних з об'єктами критичної інфраструктури, зокрема атомними електростанціями. Ситуація навколо Запорізької АЕС, яка опинилася в зоні бойових дій, продемонструвала важливість постійного моніторингу екологічної безпеки таких об'єктів. Екологічні журналісти матимуть завдання не лише інформувати про поточний стан АЕС, але й розповісти про заходи з підвищення їх безпеки та мінімізації потенційних ризиків для довкілля.

У післявоєнний період екологічна журналістика зіткнеться з новими викликами, пов'язаними з необхідністю висвітлення довгострокових наслідків війни для екосистем. Це включатиме дослідження впливу залишків боєприпасів та військової техніки на ґрунти та водойми, моніторинг стану біорізноманіття на територіях, де відбувались активні бойові дії, та аналіз змін у міграційних шляхах тварин. Журналісти матимуть можливість створювати глибокі аналітичні матеріали, залучаючи експертів з різних галузей екології та природоохоронної діяльності.

Важливим аспектом роботи екологічних журналістів стане висвітлення процесу розмінування територій та його впливу на довкілля. Масштабне використання мін та інших вибухових пристроїв створило серйозну загрозу не лише для людей, але й для тварин та рослин. Журналісти зможуть розповісти про інноваційні методи розмінування, які мінімізують шкоду для екосистем, а також про відновлення біорізноманіття на територіях після завершення розмінування.

Екологічна журналістика відіграватиме ключову роль у формуванні суспільного діалогу щодо «зеленої» відбудови України. Це включатиме висвітлення проєктів з впровадження відновлюваних джерел енергії, створення енергоефективної інфраструктури, розвитку циркулярної економіки та інших ініціатив, спрямованих на стале відновлення країни. Журналісти матимуть

можливість не лише інформувати про ці проекти, але й аналізувати їх ефективність та вплив на довкілля.

Особлива увага буде приділена висвітленню міжнародної співпраці у сфері екологічного відновлення України. Екологічні журналісти зможуть розповідати про участь міжнародних організацій та експертів у оцінці екологічних збитків, розробці стратегій відновлення екосистем та реалізації природоохоронних проектів. Це допоможе привернути увагу світової спільноти до екологічних проблем України та сприятиме залученню ресурсів для їх вирішення.

У контексті відновлення екосистем після війни, екологічна журналістика матиме важливе завдання – висвітлювати не лише проблеми, але й позитивні зміни та успішні приклади відродження природи. Це допоможе формувати оптимістичний погляд на майбутнє та мотивувати суспільство до активної участі у відновленні довкілля. Журналісти зможуть створювати історії про відродження популяцій рідкісних видів, відновлення природних ландшафтів та успішну реалізацію екологічних проектів.

Важливим напрямком роботи екологічних журналістів стане висвітлення змін у законодавстві та політиці у сфері охорони довкілля. У післявоєнний період очікується прийняття нових законів та програм, спрямованих на відновлення та захист екосистем. Журналісти матимуть завдання не лише інформувати про ці зміни, але й аналізувати їх потенційний вплив на довкілля та суспільство. Це сприятиме підвищенню прозорості процесу прийняття рішень та залученню громадськості до обговорення екологічних питань.

Екологічна журналістика відіграватиме важливу роль у підвищенні екологічної свідомості суспільства. Через свої матеріали журналісти зможуть пояснювати складні екологічні процеси доступною мовою, розповідати про важливість збереження біорізноманіття та сталого використання природних ресурсів. Це допоможе формувати нову екологічну культуру, яка буде ключовим елементом у відбудові та розвитку України.

У післявоєнний період екологічна журналістика матиме можливість більше уваги приділяти глобальним екологічним викликам, таким як зміна клімату, та їх

впливу на Україну. Журналісти зможуть аналізувати, як війна вплинула на викиди парникових газів, яких заходів потрібно вжити для адаптації до кліматичних змін та як Україна може долучитися до міжнародних зусиль у боротьбі з глобальним потеплінням.

Важливим аспектом роботи екологічних журналістів стане висвітлення інновацій та технологій, які можуть бути використані для відновлення екосистем та моніторингу стану довкілля. Це може включати використання дронів для оцінки стану лісів, застосування штучного інтелекту для аналізу супутникових знімків, впровадження нових методів очищення води та ґрунту. Журналісти матимуть можливість розповідати про ці технології, їх ефективність та потенціал для вирішення екологічних проблем.

Екологічна журналістика відіграватиме важливу роль у висвітленні питань, пов'язаних з відновленням міських екосистем. Багато українських міст постраждали від бойових дій, і їх відбудова створює можливості для впровадження нових підходів до міського планування з урахуванням екологічних аспектів. Журналісти зможуть розповідати про проекти створення зелених зон, розвитку міського біорізноманіття, впровадження екологічно чистого транспорту та інші ініціативи, спрямовані на покращення якості життя в містах.

Особлива увага буде приділена висвітленню питань, пов'язаних з управлінням відходами та їх впливом на довкілля. Війна призвела до утворення великої кількості будівельного сміття та інших відходів, які потребують правильної утилізації. Екологічні журналісти матимуть можливість розповідати про інноваційні підходи до переробки відходів, впровадження принципів циркулярної економіки та зменшення впливу відходів на екосистеми.

У післявоєнний період екологічна журналістика зможе більше уваги приділяти питанням екологічної освіти та просвіти. Журналісти матимуть можливість створювати освітні матеріали, які допоможуть підвищити рівень екологічної грамотності населення, розповідати про екологічні ініціативи в школах та університетах, висвітлювати роботу екологічних громадських

організацій. Це сприятиме формуванню нового покоління, яке буде більш свідомим щодо екологічних питань.

Важливим напрямком роботи екологічних журналістів стане висвітлення економічних аспектів відновлення екосистем. Це включатиме аналіз витрат на відновлення природного середовища, потенційних економічних вигод від впровадження екологічно дружніх технологій, розвитку «зеленого» туризму та інших галузей, пов'язаних з природокористуванням. Журналісти зможуть показати, як інвестиції в екологію можуть сприяти економічному зростанню та створенню нових робочих місць.

Екологічна журналістика відіграє ключову роль у формуванні нового екологічного нарративу України. Замість зосередження лише на проблемах, журналісти матимуть змогу створювати історії про стійкість – здатність екосистем та громад відновлюватися після стресів та потрясінь. Це допоможе змінити парадигму сприйняття екологічних питань з «проблемного» на «ресурсний» підхід, де природа розглядається як джерело розвитку та інновацій.

У післявоєнний період зросте попит на спеціалізовану екологічну журналістику. З'являться нові ніші для репортерів, які зможуть глибоко занурюватися у специфічні теми: від відновлення популяцій рідкісних видів до інноваційних методів фітореMediaції забруднених ґрунтів. Це сприятиме підвищенню професіоналізму в галузі та появі нового покоління журналістів-екологів з глибокими знаннями в конкретних сферах.

Екологічна журналістика стане потужним інструментом для моніторингу та оцінки ефективності програм відновлення довкілля. Журналісти-розслідувачі зможуть аналізувати використання коштів, виділених на екологічні проекти, виявляти можливі зловживання та сприяти підвищенню прозорості у сфері екологічного менеджменту. Це допоможе забезпечити ефективне використання ресурсів та досягнення реальних результатів у відновленні екосистем.

Зростаюча роль соціальних медіа та цифрових платформ відкриє нові можливості для екологічної журналістики. З'являться інноваційні формати подачі інформації: від інтерактивних карт забруднених територій до віртуальних турів

заповідниками, що відновлюються. Це дозволить залучити молодшу аудиторію та зробити екологічні теми більш доступними та цікавими для широкого загалу.

Екологічна журналістика стане каталізатором для розвитку громадянської науки в Україні. Журналісти зможуть створювати проекти, які залучатимуть звичайних громадян до збору даних про стан довкілля, спостереження за птахами чи моніторингу якості води. Це не лише забезпечить науковців цінною інформацією, але й сприятиме підвищенню екологічної свідомості населення.

У контексті євроінтеграції України екологічна журналістика відіграватиме ключову роль у висвітленні процесу гармонізації українського законодавства з екологічними нормами ЄС. Журналісти зможуть пояснювати складні юридичні аспекти доступною мовою, аналізувати потенційні виклики та можливості, які відкриваються перед Україною в екологічній сфері.

Зросте попит на журналістські матеріали, які розкривають зв'язок між екологічними проблемами та здоров'ям населення. Журналісти зможуть створювати глибокі аналітичні матеріали про вплив забруднення довкілля на здоров'я людей, особливо в регіонах, які постраждали від бойових дій. Це сприятиме підвищенню уваги до питань екологічної безпеки та стимулюватиме розвиток профілактичної медицини.

Екологічна журналістика стане потужним інструментом для просування концепції «природних рішень» (nature-based solutions) у відбудові України. Журналісти зможуть розповідати про інноваційні підходи, які використовують природні процеси для вирішення соціальних та економічних проблем: від створення міських лісів для боротьби з забрудненням повітря до відновлення водно-болотних угідь для захисту від повеней [23].

У післявоєнний період зросте потреба у крос-секторальній журналістиці, яка поєднує екологічні теми з економічними, соціальними та культурними аспектами. Журналісти зможуть створювати комплексні матеріали, які показують взаємозв'язок між відновленням екосистем та розвитком громад, створенням робочих місць, культурним відродженням.

Екологічна журналістика відіграватиме ключову роль у формуванні нового наративу про природні ресурси України. Замість фокусу на видобутку та експлуатації, журналісти зможуть розповідати про сталі підходи до використання ресурсів, розвиток екосистемних послуг та «зелену» економіку. Це допоможе змінити парадигму сприйняття природи від «джерела сировини» до «джерела добробуту та розвитку».

Зросте попит на журналістські матеріали, які розкривають потенціал природного капіталу України для міжнародних інвестицій. Журналісти зможуть висвітлювати можливості для «зелених» інвестицій, розвитку екотуризму, створення природоохоронних територій міжнародного значення. Це сприятиме залученню іноземних інвестицій та експертизи для відновлення та збереження українських екосистем.

Екологічна журналістика стане важливим інструментом для розвитку екологічної дипломатії України. Журналісти зможуть висвітлювати участь країни у міжнародних екологічних ініціативах, розповідати про внесок України у глобальні зусилля з охорони довкілля та боротьби зі зміною клімату. Це допоможе покращити імідж України на міжнародній арені та зміцнити її позиції у глобальному екологічному русі.

У післявоєнний період зросте потреба у журналістських матеріалах, які досліджують психологічні аспекти взаємодії людини з природою. Журналісти зможуть розповідати про терапевтичний ефект природи для подолання посттравматичного стресу, роль зелених зон у відновленні психологічного здоров'я громад, які постраждали від війни. Це сприятиме розвитку нових підходів до реабілітації та відновлення якості життя.

Екологічна журналістика відіграватиме ключову роль у просуванні концепції біокультурного різноманіття. Журналісти зможуть створювати матеріали, які показують зв'язок між природним та культурним спадком України, розповідати про традиційні екологічні знання та практики, які можуть бути корисними для сучасного природокористування. Це сприятиме збереженню не лише біологічного, але й культурного різноманіття країни.

Зросте попит на журналістські розслідування, які розкривають екологічні наслідки корупції та неефективного управління. Журналісти зможуть аналізувати вплив тіньових схем на стан довкілля, викривати екологічні злочини та сприяти підвищенню прозорості у сфері природокористування. Це стимулюватиме розвиток екологічного правосуддя та зміцнення верховенства права в екологічній сфері.

Екологічна журналістика стане важливим інструментом для розвитку «зеленої» економіки в Україні. Журналісти зможуть розповідати про інноваційні бізнес-моделі, які базуються на принципах сталого розвитку, висвітлювати успішні приклади соціального підприємництва в екологічній сфері, аналізувати потенціал «зелених» робочих місць. Це сприятиме формуванню нового економічного мислення та стимулюватиме розвиток екологічно відповідального бізнесу [23].

У післявоєнний період зросте потреба у журналістських матеріалах, які досліджують етичні аспекти взаємодії людини з природою. Журналісти зможуть піднімати складні філософські питання про права природи, відповідальність людини перед майбутніми поколіннями, етичні аспекти використання біотехнологій для відновлення екосистем. Це стимулюватиме суспільний діалог про цінності та принципи, на яких має базуватися екологічна політика України.

Екологічна журналістика відіграватиме ключову роль у розвитку екологічної освіти та виховання. Журналісти зможуть створювати освітні проекти, які поєднують журналістські навички з педагогічними методиками, розробляти інтерактивні матеріали для шкіл та університетів, сприяти включенню екологічних тем у навчальні програми. Це допоможе формувати нове покоління екологічно свідомих громадян.

Зросте потреба у журналістських матеріалах, які досліджують взаємозв'язок між екологічними проблемами та соціальною справедливістю. Журналісти зможуть висвітлювати питання екологічної нерівності, аналізувати, як екологічні проблеми впливають на різні соціальні групи, розповідати про ініціативи, спрямовані на забезпечення рівного доступу до чистого довкілля та

природних ресурсів. Це сприятиме розвитку концепції екологічної справедливості в Україні.

Екологічна журналістика стане важливим інструментом для розвитку партисипативної демократії в екологічній сфері. Журналісти зможуть висвітлювати процеси громадських консультацій з екологічних питань, розповідати про механізми залучення громадян до прийняття рішень щодо використання природних ресурсів, аналізувати ефективність екологічних громадських рад та інших форм участі громадськості. Це сприятиме підвищенню прозорості та демократичності екологічного управління.

У післявоєнний період зросте попит на журналістські матеріали, які розкривають потенціал міжнародного співробітництва у вирішенні екологічних проблем. Журналісти зможуть висвітлювати транскордонні екологічні проекти, розповідати про обмін досвідом та технологіями між країнами, аналізувати роль України у глобальних екологічних ініціативах. Це сприятиме інтеграції України у міжнародну екологічну спільноту та зміцненню її позицій як відповідального глобального партнера.

Екологічна журналістика відіграватиме ключову роль у розвитку екологічного підприємництва. Журналісти зможуть створювати матеріали про стартапи, які розробляють інноваційні рішення для екологічних проблем, висвітлювати історії успіху «зелених» підприємців, аналізувати потенціал нових екологічних ринків. Це стимулюватиме розвиток екоінновацій та сприятиме створенню нових робочих місць у сфері екологічних технологій.

Зросте потреба у журналістських матеріалах, які досліджують вплив цифрових технологій на екологію. Журналісти зможуть аналізувати екологічні наслідки розвитку штучного інтелекту, інтернету речей, блокчейн-технологій, розповідати про потенціал цифрових рішень для моніторингу стану довкілля та управління природними ресурсами. Це сприятиме розвитку «зеленої» цифрової економіки та підвищенню екологічної ефективності технологічного сектору.

Екологічна журналістика стане важливим інструментом для розвитку екологічної естетики та мистецтва. Журналісти зможуть висвітлювати проекти

екологічного мистецтва, які привертають увагу до екологічних проблем, розповідати про митців, які працюють з природними матеріалами та процесами, аналізувати роль культури у формуванні екологічної свідомості. Це сприятиме розвитку нових форм взаємодії між людиною та природою, які базуються на красі та гармонії.

Як молодий дослідник я вивчаю актуальну тему екологічної журналістики в умовах російсько-української війни. В рамках своїх досліджень я розробив дві тези, які розкривають різні аспекти цієї проблематики.

Перша тема мого дослідження присвячена особливостям використання мобільних засобів зв'язку як інструмента інформаційної війни. В цій роботі я розглянув як мобільні технології стали критичним елементом у поширенні інформації під час війни. Я проаналізував дослідження Романа Горбика щодо різних методів використання мобільних пристроїв для інформаційного впливу, включаючи роль соціальних мереж, поширення дезінформації та пропаганди. У роботі я виявив конкретні приклади того, як Росія використовує мобільні додатки та платформи для маніпулювання інформацією, зокрема через додаток «Война с фейками» та фейкові акаунти в соціальних мережах. Це дослідження показує, як мобільні технології впливають на поширення та сприйняття екологічної інформації в умовах війни, що безпосередньо пов'язано з моєю загальною темою про екологічну журналістику.

Друга тема мого дослідження зосереджена на українській екологічній журналістиці в умовах російсько-української війни. В цій роботі я дослідив як військові дії впливають на довкілля та як ці проблеми висвітлюються в медіа. Я проаналізував роботи провідних експертів, зокрема Наталії Андрусевич та Н.Зайцевої-Чіпак, які підкреслюють важливість екологічної журналістики для формування громадської свідомості. Особливу увагу я приділив вивченню конкретних випадків екологічних катастроф, таких як руйнування Каховської ГЕС та вплив військових дій на морську фауну Чорного моря. Ця робота безпосередньо розкриває основну тему мого дослідження, показуючи як

екологічна журналістика функціонує в умовах війни та яку роль вона відіграє у документуванні екологічних злочинів та формуванні громадської думки.

Обидві ці роботи органічно доповнюють одна одну та формують цілісне бачення ролі екологічної журналістики в умовах війни. Перша робота розкриває технічні аспекти та інструменти поширення інформації, тоді як друга зосереджується на змістовному наповненні та впливі екологічної журналістики на суспільство. Разом вони створюють повну картину того, як працює екологічна журналістика в сучасних умовах військового конфлікту та якими засобами вона користується для досягнення своїх цілей.

3.2. Інноваційні методи та технології в екологічній журналістиці

Екологічна журналістика в сучасному світі переживає значну трансформацію завдяки впровадженню інноваційних методів та технологій. Ці нововведення не лише розширюють можливості для висвітлення екологічних проблем, але й сприяють глибшому розумінню складних екосистемних процесів широкою аудиторією. Одним з ключових напрямків інновацій є інтеграція цифрових технологій у журналістську практику. Використання віртуальної та доповненої реальності дозволяє створювати імерсивний контент, який «занурює» глядача в екологічні проблеми, даючи можливість відчувати їх масштаб та наслідки на власному досвіді [29, с. 207]. Наприклад, VR-проекти можуть продемонструвати, як виглядатиме місцевість після підняття рівня океану або вирубки лісів, створюючи потужний емоційний вплив та стимулюючи до дій. Інтерактивні карти та візуалізації даних перетворюють складні екологічні процеси на наочні та зрозумілі історії, дозволяючи аудиторії самостійно досліджувати інформацію та робити власні висновки.

Розвиток дата-журналістики відкриває нові горизонти для екологічних розслідувань та аналітики. Обробка та аналіз великих масивів даних дозволяють виявляти приховані тенденції та взаємозв'язки в екологічних процесах, які раніше були недоступні для спостереження. Журналісти використовують алгоритми машинного навчання для прогнозування екологічних ризиків, аналізу

супутникових знімків для відстеження змін у землекористуванні або моніторингу забруднення повітря. Це дає можливість створювати матеріали, які базуються на твердих фактах та наукових даних, підвищуючи довіру аудиторії до екологічної інформації. Крім того, візуалізація цих даних у вигляді інтерактивних графіків та діаграм робить складну інформацію доступною для широкого кола читачів, сприяючи підвищенню екологічної грамотності суспільства.

Інноваційним підходом у сфері екологічної журналістики стає залучення аудиторії до збору та аналізу екологічних даних через проекти громадянської науки та краудсорсингу. Спеціальні мобільні додатки дозволяють звичайним громадянам фіксувати екологічні порушення, вести спостереження за природою, збирати дані про якість повітря чи води у своєму районі. Ці дані агрегуються та аналізуються, створюючи унікальну базу для журналістських розслідувань та наукових досліджень. Такий підхід не лише розширює можливості для збору інформації, але й підвищує залученість громадян до вирішення екологічних проблем, формуючи активну екологічну позицію. Журналісти можуть ініціювати та координувати такі проекти, використовуючи зібрані дані для створення глибоких аналітичних матеріалів та розслідувань.

Використання дронів та супутникових технологій відкриває нові перспективи для екологічного моніторингу та журналістських розслідувань. Безпілотні літальні апарати дозволяють отримувати унікальні кадри з важкодоступних місць, фіксувати масштаби екологічних проблем з висоти пташиного польоту. Це особливо корисно для висвітлення таких тем як незаконна вирубка лісів, забруднення водойм, нелегальні звалища або наслідки промислових аварій. Супутникові знімки високої роздільної здатності дають можливість відстежувати зміни в екосистемах на великих територіях протягом тривалого часу, виявляючи довгострокові тенденції та аномалії. Комбінування даних з різних джерел – наземних спостережень, дронів та супутників – дозволяє створювати комплексну картину екологічної ситуації та проводити глибокий аналіз екологічних проблем.

Штучний інтелект та машинне навчання стають потужними інструментами в арсеналі екологічних журналістів. Ці технології застосовуються для автоматизованого аналізу великих обсягів екологічних даних, виявлення аномалій та прогнозування екологічних тенденцій. Наприклад, алгоритми можуть аналізувати супутникові знімки для виявлення незаконних вирубок лісу або забруднення водойм, обробляти дані з сенсорів для прогнозування якості повітря, або аналізувати соціальні мережі для виявлення повідомлень про екологічні інциденти. Системи штучного інтелекту здатні оперативно обробляти інформацію з різних джерел, виявляючи потенційні екологічні загрози ще до того, як вони стануть очевидними. Це дозволяє журналістам швидше реагувати на екологічні проблеми, попереджати про них суспільство та розслідувати причини їх виникнення. Крім того, ШІ може допомагати у створенні персоналізованого екологічного контенту, адаптуючи подачу інформації під інтереси та рівень знань конкретного користувача.

Інноваційні підходи до візуалізації та подачі екологічної інформації трансформують способи взаємодії аудиторії з контентом. Мультимедійні лонгріди, які поєднують текст, фото, відео, інфографіку та інтерактивні елементи, дозволяють створювати глибокі та захоплюючі історії про екологічні проблеми. Такий формат особливо ефективний для висвітлення складних, багатоаспектних тем, таких як зміна клімату або втрата біорізноманіття. 3D-моделювання та анімація дають можливість наочно показати процеси, які неможливо побачити неозброєним оком – від мікропластику в океанах до зміни клімату на планетарному рівні. Інтерактивні симуляції дозволяють користувачам експериментувати з різними сценаріями розвитку екологічних ситуацій, сприяючи глибшому розумінню причинно-наслідкових зв'язків в екосистемах. Такі інноваційні формати не лише інформують, але й залучають аудиторію, стимулюючи активну позицію щодо екологічних проблем [29, с. 208].

Розвиток мобільних технологій та соціальних мереж змінює способи створення та поширення екологічного контенту. Мобільна журналістика дозволяє оперативно висвітлювати екологічні події з місця подій, робити прямі включення

з зон екологічних катастроф. Соціальні мережі стають важливим каналом поширення екологічної інформації, особливо для молодіжної аудиторії. Короткі відео у тикток або інстаграм можуть ефективно доносити важливі екологічні меседжі, а чат-боти в месенджерах – надавати персоналізовані поради щодо екологічного способу життя. Ці платформи також стають джерелом інформації для журналістів, дозволяючи швидко виявляти екологічні проблеми та відстежувати реакцію громадськості. Водночас, це створює нові виклики щодо верифікації інформації та боротьби з екологічними фейками, що потребує розвитку спеціальних інструментів та навичок.

Інноваційні бізнес-моделі та форми організації роботи також впливають на розвиток екологічної журналістики. З'являються спеціалізовані екологічні медіа, що фінансуються за рахунок краудфандингу, грантів або членських внесків. Це дозволяє їм бути незалежними від традиційних рекламодавців та зосередитися на глибоких розслідуваннях та аналітиці. Розвиваються міжнародні колаборації та партнерства між медіа для реалізації масштабних екологічних проєктів, що дозволяє об'єднувати ресурси та експертизу для висвітлення глобальних екологічних проблем [9]. Створюються міждисциплінарні команди, що об'єднують журналістів, науковців, дата-аналітиків, дизайнерів для роботи над складними екологічними темами. Використання систем управління проєктами та інструментів для віддаленої співпраці дозволяє ефективно координувати такі команди, навіть якщо учасники знаходяться в різних країнах. Ці інновації сприяють підвищенню якості та глибини екологічних матеріалів, дозволяючи висвітлювати складні теми на високому професійному рівні.

Важливим напрямком інновацій є розвиток інструментів для верифікації екологічної інформації та боротьби з дезінформацією. Створюються спеціалізовані бази даних та алгоритми для виявлення фейків на екологічну тематику. Технології блокчейн використовуються для забезпечення достовірності та прозорості екологічних даних. Розвиваються платформи для фактчекінгу, які дозволяють швидко перевіряти заяви політиків та компаній щодо екологічних питань. Ці інструменти особливо важливі в умовах поширення псевдонаукових

теорій та маніпуляцій навколо таких тем як зміна клімату або вплив промисловості на довкілля. Крім того, розвиваються освітні програми з медіаграмотності, які допомагають аудиторії критично оцінювати екологічну інформацію та розпізнавати маніпуляції. Ці інновації сприяють підвищенню довіри до екологічної журналістики та якості публічних дискусій з екологічних питань.

Інноваційні підходи застосовуються і в навчанні екологічних журналістів. Створюються онлайн-курси та інтерактивні навчальні платформи, що дозволяють журналістам підвищувати свою компетентність у сфері екології та природничих наук. Використовуються симулятори та ділові ігри для відпрацювання навичок висвітлення екологічних катастроф та конфліктів. Розвиваються програми обміну досвідом між журналістами з різних країн, що сприяє поширенню кращих практик екологічної журналістики. Особлива увага приділяється розвитку навичок роботи з даними, візуалізації інформації та використання цифрових інструментів. Ці інновації у сфері освіти допомагають підготувати нове покоління екологічних журналістів, здатних ефективно працювати в умовах цифрової епохи та вирішувати складні екологічні проблеми.

3.3. Міжнародна співпраця у сфері екологічної журналістики для подолання наслідків війни

Міжнародна співпраця у сфері екологічної журналістики набуває особливого значення в контексті подолання наслідків військових конфліктів. Війни завдають колосальної шкоди навколишньому середовищу, руйнуючи екосистеми, забруднюючи повітря, воду та ґрунти. Саме тому об'єднання зусиль журналістів з різних країн для висвітлення екологічних проблем, спричинених бойовими діями, є надзвичайно важливим для привернення уваги світової спільноти та пошуку шляхів відновлення довкілля.

Екологічна журналістика відіграє ключову роль у інформуванні громадськості про масштаби екологічних руйнувань внаслідок воєнних конфліктів. Журналісти-екологи проводять розслідування, збирають дані,

документують наслідки бойових дій для природних екосистем. Їхні матеріали допомагають оцінити реальні масштаби екологічної шкоди та спонукають до дій з боку урядів, міжнародних організацій та громадськості.

Співпраця екологічних журналістів на міжнародному рівні дозволяє обмінюватися досвідом, методиками дослідження та об'єднувати зусилля для всебічного висвітлення екологічних наслідків воєнних конфліктів. Журналісти з різних країн можуть працювати над спільними проектами, проводити транскордонні розслідування, ділитися інформацією та ресурсами. Це сприяє більш глибокому та комплексному висвітленню екологічних проблем, пов'язаних з війною.

Важливим напрямком міжнародної співпраці екожурналістів є створення глобальних платформ та мереж для обміну інформацією про екологічні наслідки воєнних конфліктів. Такі платформи дозволяють оперативно поширювати дані про забруднення довкілля, руйнування природних об'єктів, загрози біорізноманіттю внаслідок бойових дій. Це допомагає привернути увагу міжнародної спільноти до гострих екологічних проблем у зонах конфліктів.

Співробітництво журналістів-екологів також важливе для розробки спільних стандартів та методик висвітлення екологічних наслідків війни. Обмін досвідом дозволяє виробити ефективні підходи до збору та верифікації даних, проведення екологічних досліджень у зонах конфліктів, забезпечення безпеки журналістів під час роботи на небезпечних територіях. Це підвищує якість та достовірність журналістських матеріалів.

Міжнародна співпраця відкриває можливості для проведення масштабних транскордонних розслідувань екологічних злочинів, скоєних під час воєнних конфліктів. Об'єднання зусиль журналістів з різних країн дозволяє відстежувати міжнародні зв'язки, розкривати складні схеми екологічних порушень, виявляти відповідальних за руйнування довкілля. Такі розслідування мають значний резонанс та можуть стати поштовхом для притягнення винних до відповідальності.

Важливим аспектом міжнародної співпраці є обмін технологіями та інноваційними методами екологічної журналістики. Використання супутникових знімків, дронів, систем моніторингу забруднень дозволяє отримувати унікальні дані про екологічні наслідки бойових дій. Спільне використання таких технологій журналістами з різних країн розширює можливості для всебічного висвітлення екологічних проблем у зонах конфліктів.

Співробітництво екологічних журналістів сприяє формуванню глобального порядку денного щодо захисту довкілля під час збройних конфліктів. Спільні публікації, розслідування, медіакампанії привертають увагу світової спільноти до необхідності посилення міжнародно-правових механізмів захисту природи під час війн. Це стимулює розробку нових міжнародних угод та ініціатив у цій сфері [19].

Міжнародна співпраця екожурналістів також важлива для висвітлення позитивних прикладів подолання екологічних наслідків війни та відновлення природних екосистем. Обмін успішними кейсами та історіями відновлення довкілля після конфліктів дає надію та показує шляхи вирішення складних екологічних проблем. Це мотивує до дій з відновлення природи у постконфліктний період.

Співробітництво журналістів-екологів на міжнародному рівні сприяє розвитку екологічної освіти та підвищенню обізнаності суспільства щодо впливу війни на довкілля. Спільні освітні проекти, вебінари, тренінги допомагають формувати екологічну культуру та відповідальне ставлення до природи. Це важливо для запобігання майбутнім екологічним катастрофам, пов'язаним з воєнними конфліктами.

Міжнародна співпраця відкриває нові можливості для фінансування екологічної журналістики та реалізації масштабних медіапроектів щодо висвітлення екологічних наслідків війни. Об'єднання ресурсів дозволяє проводити комплексні дослідження, створювати мультимедійні проекти, документальні фільми про вплив воєнних конфліктів на довкілля. Це розширює аудиторію та підвищує ефективність екологічної журналістики.

Співробітництво екожурналістів з різних країн також важливе для протидії дезінформації та маніпуляціям щодо екологічних наслідків війни. Спільна верифікація даних, розвінчування фейків, надання об'єктивної інформації допомагає формувати у суспільства адекватне розуміння реальних масштабів екологічних проблем, спричинених воєнними конфліктами.

Міжнародна співпраця сприяє розвитку нових форматів висвітлення екологічних наслідків війни. Створення інтерактивних карт забруднень, віртуальних турів зруйнованими природними об'єктами, візуалізація даних про екологічні збитки – все це дозволяє донести інформацію до аудиторії у більш наочний та зрозумілий спосіб. Обмін досвідом у цій сфері підвищує ефективність екологічної журналістики.

Співробітництво журналістів-екологів на міжнародному рівні також важливе для підтримки та захисту колег, які працюють у небезпечних умовах зон конфліктів. Створення мереж взаємодопомоги, обмін досвідом щодо безпечної роботи в гарячих точках, надання психологічної підтримки - все це допомагає журналістам ефективно виконувати свою місію з висвітлення екологічних наслідків війни.

Міжнародна співпраця екожурналістів сприяє розвитку громадянської журналістики та залученню місцевих спільнот до висвітлення екологічних проблем у зонах конфліктів. Навчання активістів основам екологічної журналістики, створення платформ для публікації їхніх матеріалів розширює можливості для отримання інформації з місць подій. Це особливо важливо, коли доступ професійних журналістів обмежений з міркувань безпеки.

Співробітництво журналістів з різних країн також важливе для висвітлення довгострокових екологічних наслідків воєнних конфліктів. Багато екологічних проблем, спричинених війною, проявляються протягом десятиліть після завершення активних бойових дій. Міжнародна співпраця дозволяє відстежувати такі довгострокові процеси, проводити дослідження в різних часових проміжках, аналізувати динаміку відновлення екосистем.

Міжнародна співпраця екожурналістів сприяє розвитку міждисциплінарних підходів до висвітлення екологічних наслідків війни. Залучення експертів з різних галузей – екологів, військових аналітиків, медиків, економістів – дозволяє всебічно розкрити взаємозв'язок екологічних проблем з іншими аспектами впливу воєнних конфліктів на суспільство. Це важливо для формування комплексного розуміння наслідків війни [1].

Співробітництво журналістів-екологів на міжнародному рівні також відіграє важливу роль у відстеженні виконання міжнародних зобов'язань щодо захисту довкілля під час збройних конфліктів. Журналістські розслідування допомагають виявляти порушення екологічних норм, передбачених міжнародними конвенціями, та привертати увагу до необхідності посилення механізмів контролю в цій сфері.

Міжнародна співпраця екожурналістів сприяє розвитку інноваційних підходів до візуалізації екологічних наслідків війни. Використання технологій віртуальної та доповненої реальності, створення інтерактивних 3D-моделей зруйнованих екосистем дозволяє зробити подачу інформації більш наочною та вражаючою. Це допомагає досягти більшого емоційного впливу на аудиторію та спонукати до дій з захисту природи.

Співробітництво журналістів з різних країн також важливе для висвітлення позитивних прикладів міжнародної співпраці у подоланні екологічних наслідків війни. Історії успішної реалізації проектів з відновлення природи, очищення забруднених територій, збереження біорізноманіття у постконфліктний період показують можливості консолідації зусиль міжнародної спільноти для вирішення екологічних проблем.

Міжнародна співпраця екожурналістів сприяє розвитку нових форм подачі інформації про екологічні наслідки війни. Створення документальних веб-серіалів, подкастів, лонгвідів дозволяє розкрити тему більш глибоко та захопливо. Обмін досвідом у цій сфері допомагає журналістам експериментувати з форматами та знаходити нові способи донесення важливої екологічної інформації до аудиторії.

Співробітництво журналістів-екологів на міжнародному рівні також важливе для висвітлення економічних аспектів екологічних наслідків війни. Розрахунки збитків, аналіз витрат на відновлення природи, дослідження впливу екологічних руйнувань на економіку регіонів допомагають продемонструвати реальну ціну війни для довкілля та суспільства в цілому.

Міжнародна співпраця екожурналістів сприяє розвитку журналістики рішень у висвітленні екологічних наслідків війни. Фокус не лише на проблемах, а й на можливих шляхах їх вирішення, інноваційних технологіях відновлення природи, успішних проектах реабілітації екосистем дає надію та мотивує до активних дій з подолання екологічних наслідків конфліктів.

Співробітництво журналістів з різних країн також важливе для висвітлення впливу екологічних наслідків війни на здоров'я людей. Дослідження забруднення повітря, води, ґрунтів та їх впливу на поширення захворювань, аналіз довгострокових наслідків для генофонду націй допомагають розкрити гуманітарні аспекти екологічних руйнувань, спричинених воєнними конфліктами.

Міжнародна співпраця екожурналістів сприяє розвитку громадянської науки у сфері дослідження екологічних наслідків війни. Залучення волонтерів до збору даних про стан довкілля, створення краудсорсингових платформ для моніторингу екологічної ситуації розширює можливості для отримання інформації та підвищує залученість суспільства до вирішення екологічних проблем.

Співробітництво журналістів-екологів на міжнародному рівні також важливе для висвітлення культурних аспектів впливу війни на довкілля. Руйнування природних та культурних ландшафтів, втрата традиційних практик природокористування корінних народів, знищення сакральних природних об'єктів – все це має значний вплив на культурну спадщину та ідентичність націй. Розкриття цих аспектів допомагає показати багатомірність екологічних наслідків воєнних конфліктів.

У контексті глобальних викликів сучасності екологічна журналістика набуває безпрецедентного значення як ключовий інструмент у висвітленні та подоланні катастрофічних наслідків військових конфліктів для навколишнього середовища. Збройні протистояння, що розгортаються у різних куточках планети, завдають нищівного удару екосистемам, спричиняючи масштабне забруднення повітря, води та ґрунтів, руйнуючи природні ландшафти та загрожуючи існуванню численних видів флори і фауни. У цих умовах консолідація зусиль медіапрофесіоналів з різних країн світу стає не просто бажаною, а життєво необхідною. Їхня спільна діяльність виходить далеко за межі простого інформування – вона відіграє критичну роль у привертанні уваги міжнародної спільноти до екологічних катастроф, спровокованих війною, стимулює пошук ефективних шляхів відновлення довкілля та сприяє формуванню глобальної екологічної свідомості [14, с. 8].

Журналісти-екологи, об'єднуючи свої зусилля на міжнародному рівні, проводять ґрунтовні та всебічні розслідування, збирають та аналізують величезні масиви даних, документують руйнівні наслідки бойових дій для природних комплексів. Їхні матеріали стають не просто джерелом інформації, а потужним каталізатором змін, слугуючи основою для оцінки реальних масштабів екологічної шкоди та спонукаючи до рішучих дій з боку урядових структур, міжнародних організацій та громадськості. Ця робота набуває особливої ваги в епоху інформаційного шуму та фейкових новин, коли достовірна та об'єктивна інформація про екологічні наслідки війни стає справжнім скарбом для тих, хто прагне зрозуміти реальний стан речей та знайти шляхи вирішення глобальних екологічних проблем [2].

Глобальна кооперація у сфері екологічної журналістики відкриває широкі горизонти для обміну досвідом, вдосконалення методик дослідження та об'єднання ресурсів задля всебічного висвітлення екологічних наслідків збройних конфліктів. Медіапрофесіонали з різних країн отримують унікальну можливість реалізовувати масштабні спільні проекти, здійснювати транскордонні розслідування, ділитися цінною інформацією та ресурсами. Така

синергія сприяє формуванню більш глибокого та комплексного розуміння екологічних проблем, породжених війною, дозволяючи розглядати їх не ізольовано, а в контексті глобальних екологічних викликів. Це особливо важливо, враховуючи, що екологічні наслідки військових конфліктів часто виходять далеко за межі безпосередніх зон бойових дій, впливаючи на екосистеми сусідніх регіонів і навіть континентів.

Особливу роль у процесі міжнародної співпраці екологічних журналістів відіграє створення глобальних інформаційних платформ та мереж, які забезпечують оперативний обмін даними про забруднення довкілля, руйнування природних об'єктів та загрози біорізноманіттю внаслідок воєнних дій. Ці інноваційні інструменти стають своєрідними хабами, де концентрується найактуальніша інформація про екологічні катастрофи в зонах конфліктів. Вони не лише допомагають привернути увагу світової спільноти до критичних екологічних викликів, але й стимулюють міжнародну дискусію щодо шляхів їх подолання, створюючи підґрунтя для розробки ефективних стратегій відновлення постраждалих екосистем.

Взаємодія журналістів-екологів на міжнародному рівні створює унікальне підґрунтя для розробки уніфікованих стандартів та методологій висвітлення екологічних наслідків війни. Обмін професійним досвідом дозволяє виробити ефективні підходи до збору та верифікації інформації, проведення екологічних досліджень у зонах підвищеного ризику, забезпечення безпеки журналістів під час роботи на небезпечних територіях. Це суттєво підвищує якість та достовірність журналістських матеріалів, роблячи їх потужним інструментом впливу на громадську думку та прийняття політичних рішень. У світі, де інформація стає все більш доступною, але не завжди надійною, такі стандарти набувають особливої ваги, гарантуючи, що матеріали про екологічні наслідки війни базуються на перевірених фактах та науковому підході.

Міжнародна співпраця відкриває нові горизонти для проведення масштабних транскордонних розслідувань екологічних злочинів, скоєних під час воєнних конфліктів. Об'єднання зусиль журналістів з різних країн дозволяє

відстежувати складні міжнародні зв'язки, розкривати комплексні схеми екологічних порушень, виявляти осіб та організації, відповідальні за руйнування довкілля. Такі розслідування часто мають значний суспільний резонанс і можуть стати каталізатором для притягнення винних до відповідальності на міжнародному рівні. Вони не лише висвітлюють конкретні випадки екологічних злочинів, але й допомагають виявити системні проблеми у сфері захисту довкілля під час збройних конфліктів, стимулюючи розробку більш ефективних механізмів запобігання таким злочинам у майбутньому [14, с. 22-25].

Інноваційні технології та методи екологічної журналістики стають потужним інструментом у висвітленні наслідків військових конфліктів для довкілля. Застосування супутникових знімків дозволяє оцінити масштаби руйнувань природних ландшафтів та моніторити зміни в екосистемах на великих територіях. Використання безпілотних літальних апаратів дає можливість отримувати детальні зображення та відеоматеріали з важкодоступних або небезпечних зон, документуючи екологічні катастрофи в режимі реального часу. Системи моніторингу забруднень, зокрема портативні датчики якості повітря та води, допомагають зібрати точні дані про рівень забруднення в зонах конфліктів. Спільне використання цих технологічних можливостей журналістами з різних країн значно розширює потенціал для всебічного аналізу та висвітлення екологічних проблем у регіонах, охоплених конфліктами.

Така технологічна синергія не лише підвищує якість журналістських матеріалів, але й сприяє формуванню глобального порядку денного щодо захисту довкілля під час збройних протистоянь. Спільні публікації, ґрунтовні розслідування та масштабні медіакампанії, підкріплені технологічно зібраними даними, створюють потужний імпульс для міжнародної дискусії. Вони привертають увагу світової спільноти до нагальної потреби посилення міжнародно-правових механізмів захисту природи в умовах війни, стимулюючи розробку нових міжнародних угод та ініціатив, спрямованих на мінімізацію екологічних наслідків військових конфліктів та відновлення постраждалих екосистем.

Глобальна співпраця екологічних журналістів відіграє ключову роль у висвітленні успішних прикладів подолання екологічних наслідків війни та відновлення природних комплексів. Обмін позитивними кейсами та історіями реабілітації довкілля після завершення конфліктів не лише дає надію, але й окреслює конкретні шляхи вирішення складних екологічних проблем. Такі матеріали стають джерелом натхнення та практичних знань, мотивуючи громадськість, урядові структури та міжнародні організації до активних дій з відновлення природи у постконфліктний період. Вони демонструють, що навіть найсерйозніші екологічні катастрофи можна подолати за умови об'єднання зусиль та застосування інноваційних підходів.

Міжнародне співробітництво журналістів-екологів створює потужну платформу для розвитку екологічної освіти та підвищення обізнаності суспільства щодо впливу військових дій на довкілля. Реалізація спільних освітніх проєктів, проведення вебінарів та тренінгів сприяє формуванню екологічної культури та відповідального ставлення до природи. Це має критичне значення для запобігання майбутнім екологічним катастрофам, пов'язаним з воєнними конфліктами, та розвитку глобальної екологічної свідомості. Освітні ініціативи, розроблені в рамках міжнародної співпраці, дозволяють донести складну екологічну інформацію до широкої аудиторії, роблячи її доступною та зрозумілою для людей різного віку та рівня освіти.

Важливим аспектом міжнародної співпраці екологічних журналістів є розробка та впровадження нових форматів висвітлення екологічних наслідків війни. Інтерактивні карти забруднень дозволяють візуалізувати масштаби екологічних проблем та їх динаміку в часі. Віртуальні тури зруйнованими природними об'єктами створюють ефект присутності, дозволяючи аудиторії на власні очі побачити наслідки військових дій для довкілля. Інфографіка та анімація допомагають пояснити складні екологічні процеси та взаємозв'язки між різними аспектами впливу війни на природу. Ці інноваційні формати не лише роблять інформацію більш наочною та зрозумілою, але й допомагають залучити до екологічної проблематики ширшу аудиторію, особливо молодь.

Співпраця журналістів-екологів на міжнародному рівні також відіграє важливу роль у протидії дезінформації та маніпуляціям щодо екологічних наслідків війни. В епоху інформаційних воєн та фейкових новин достовірна інформація про стан довкілля в зонах конфліктів стає справжнім скарбом. Спільна верифікація даних, розвінчування міфів та надання об'єктивної інформації допомагають формувати у суспільстві адекватне розуміння реальних масштабів екологічних проблем, спричинених воєнними конфліктами. Це особливо важливо для протидії спробам применшити або приховати екологічні наслідки військових дій, які часто здійснюються зацікавленими сторонами.

Міжнародна співпраця екожурналістів сприяє розвитку журналістики рішень у висвітленні екологічних наслідків війни. Замість того, щоб зосереджуватися виключно на проблемах, цей підхід акцентує увагу на можливих шляхах їх вирішення, інноваційних технологіях відновлення природи, успішних проектах реабілітації екосистем. Такі матеріали не лише інформують, але й надихають, даючи надію та мотивуючи до активних дій з подолання екологічних наслідків конфліктів. Вони демонструють, що навіть у найскладніших ситуаціях існують можливості для позитивних змін, і кожен може зробити свій внесок у відновлення природи.

Співробітництво журналістів з різних країн також має велике значення для висвітлення впливу екологічних наслідків війни на здоров'я людей. Дослідження забруднення повітря, води, ґрунтів та їх впливу на поширення захворювань, аналіз довгострокових наслідків для генофонду націй допомагають розкрити гуманітарні аспекти екологічних руйнувань, спричинених воєнними конфліктами. Ці матеріали не лише привертають увагу до безпосередніх жертв війни, але й показують, як екологічні проблеми, породжені конфліктом, можуть впливати на здоров'я людей протягом багатьох поколінь [14, с. 10].

Міжнародна співпраця екожурналістів сприяє розвитку громадянської науки у сфері дослідження екологічних наслідків війни. Залучення волонтерів до збору даних про стан довкілля, створення краудсорсингових платформ для моніторингу екологічної ситуації допомагають залучити до екологічної

проблематики ширшу аудиторію, особливо молодь. Такі ініціативи не лише розширюють базу даних для наукових досліджень, але й підвищують екологічну свідомість суспільства, формують активну громадянську позицію.

Використання сучасних технологій та соціальних медіа відіграє ключову роль у поширенні інформації про екологічні наслідки війни та залученні молоді до екологічних ініціатив. Створення інтерактивних онлайн-карт забруднень, мобільних додатків для відстеження екологічної ситуації, проведення віртуальних екскурсій у постраждалих райони – все це робить екологічну інформацію більш доступною та привабливою для молодого покоління.

Важливим аспектом роботи екожурналістів є розробка освітніх програм та матеріалів для шкіл та університетів, які висвітлюють взаємозв'язок між військовими конфліктами та екологічними проблемами. Проведення вебінарів, онлайн-курсів, створення навчальних відео допомагають інтегрувати цю тематику в освітній процес, формуючи у молоді розуміння важливості збереження довкілля навіть у часи війни.

Організація міжнародних молодіжних форумів, екологічних хакатонів та конкурсів, присвячених пошуку інноваційних рішень екологічних проблем у зонах конфліктів, стимулює творчий потенціал молоді та залучає її до активної участі у вирішенні глобальних екологічних викликів. Такі заходи не лише генерують нові ідеї, але й створюють міжнародні мережі молодих екоактивістів, здатних впливати на екологічну політику на глобальному рівні.

Використання сторітелінгу та персоналізація екологічних історій допомагають зробити проблематику більш зрозумілою та близькою для широкої аудиторії. Розповіді про конкретних людей, які постраждали від екологічних наслідків війни або беруть участь у відновленні природи, викликають емпатію та мотивують до дій.

3.4. Рекомендації щодо вдосконалення екологічної журналістики в Україні

Екологічна журналістика в Україні стоїть перед серйозними викликами, особливо в умовах триваючої війни з Росією. Для вдосконалення цієї важливої галузі журналістики можна запропонувати низку рекомендацій, які допоможуть підвищити якість та ефективність висвітлення екологічних проблем. Першочергово варто зосередитись на посиленні співпраці між журналістами та екологами, науковцями, експертами з питань довкілля. Це дозволить забезпечити більш глибоке та фахове висвітлення екологічних тем. Журналісти повинні мати можливість консультиватися з фахівцями для отримання точної та актуальної інформації про стан довкілля, наслідки екологічних катастроф та можливі шляхи вирішення проблем. Така співпраця допоможе уникнути поверхневого або спотвореного висвітлення екологічних питань та надасть аудиторії більш повну та об'єктивну картину ситуації. Крім того, регулярні зустрічі журналістів з екологами та науковцями можуть стати джерелом нових ідей для матеріалів та допомогти виявити важливі екологічні проблеми, які залишаються поза увагою суспільства. Важливо також залучати експертів до обговорення та оцінки журналістських матеріалів на екологічну тематику, що дозволить підвищити їх якість та достовірність [12, с. 139-145].

Підвищення рівня екологічної освіти та обізнаності самих журналістів є ключовим аспектом вдосконалення екологічної журналістики. Редакції мають організовувати спеціальні тренінги, семінари та курси для журналістів, які спеціалізуються на екологічній тематиці. Це допоможе їм краще розуміти складні екологічні процеси, знати основні терміни та поняття, орієнтуватися в сучасних екологічних проблемах та тенденціях. Крім того, журналісти повинні постійно самовдосконалюватися, слідкувати за новинами у сфері екології та природоохорони, вивчати міжнародний досвід висвітлення екологічних тем. Такий підхід забезпечить більш професійне та компетентне висвітлення екологічних питань у медіа. Важливо також розвивати спеціалізацію журналістів у конкретних напрямках екологічної тематики – зміна клімату, біорізноманіття,

відновлювальна енергетика, поводження з відходами тощо. Це дозволить створювати більш глибокі та експертні матеріали з окремих екологічних проблем. Редакції можуть заохочувати журналістів до участі у міжнародних екологічних конференціях, форумах, навчальних поїздках, що розширить їх професійний кругозір та дозволить обмінюватися досвідом з колегами з інших країн.

Особливої уваги в умовах війни потребує висвітлення екологічних злочинів, які вчиняє російська армія на території України. Журналісти мають ретельно документувати та розслідувати випадки екоциду, руйнування природних об'єктів, забруднення довкілля внаслідок бойових дій. При цьому важливо не лише фіксувати факти, але й аналізувати довгострокові наслідки таких дій для екосистем, здоров'я людей та економіки. Варто залучати міжнародних експертів для оцінки масштабів екологічних збитків та пошуку шляхів притягнення винних до відповідальності. Такі матеріали можуть стати важливим доказом у міжнародних судах та допомогти у боротьбі з безкарністю агресора. Журналісти повинні приділяти особливу увагу висвітленню впливу війни на заповідні території, рідкісні види флори і фауни, водні ресурси та ґрунти. Важливо також розслідувати випадки незаконного видобутку природних ресурсів на окупованих територіях та їх вивезення до Росії. Висвітлення екологічних наслідків війни має бути систематичним та довготривалим, адже багато проблем будуть проявлятися протягом років після завершення активних бойових дій.

Зосередження уваги на висвітленні позитивних прикладів та успішних екологічних ініціатив є важливим напрямком розвитку екологічної журналістики. Часто медіа зосереджуються лише на проблемах та катастрофах, що може викликати у аудиторії відчуття безпорадності та апатії. Натомість, розповіді про успішні природоохоронні проекти, екологічні інновації та приклади екологічно відповідальної поведінки можуть надихнути людей на активні дії та зміну власних звичок. Журналісти повинні шукати та висвітлювати історії про громадські ініціативи з захисту довкілля, екологічні стартапи, впровадження зелених технологій на підприємствах тощо. Такий підхід допоможе сформувати

більш оптимістичний погляд на екологічні проблеми та мотивувати аудиторію до конструктивних дій. Важливо також розповідати про успішні міжнародні екологічні проекти та ініціативи, які можуть бути адаптовані в Україні. Висвітлення позитивних змін у сфері екології може стати потужним інструментом для формування екологічної свідомості та відповідальності громадян.

Формування екологічної свідомості суспільства та екологічної культури є одним з ключових завдань екологічної журналістики. Для цього необхідно розширювати спектр екологічних тем у медіа, робити їх більш доступними та цікавими для широкої аудиторії. Варто використовувати різноманітні формати подачі інформації – від аналітичних статей до інфографіки, відеороликів, подкастів. Особливу увагу слід приділяти роботі з молодіжною аудиторією, використовуючи соціальні мережі та інші популярні серед молоді канали комунікації. Журналісти можуть розробляти спеціальні освітні проекти, проводити екологічні акції та флешмоби, залучаючи аудиторію до активної участі у вирішенні екологічних проблем. Такий комплексний підхід допоможе підвищити рівень екологічної грамотності населення та сприятиме формуванню екологічно відповідальної поведінки. Важливо також висвітлювати зв'язок екологічних проблем з повсякденним життям людей, показувати, як екологічна ситуація впливає на здоров'я, якість життя, економічні можливості. Це допоможе зробити екологічні теми більш актуальними та зрозумілими для широкої аудиторії.

Розвиток дата-журналістики та використання сучасних технологій для збору та аналізу екологічних даних є важливим напрямком вдосконалення екологічної журналістики. Журналісти повинні вміти працювати з великими масивами інформації, використовувати відкриті бази даних, супутникові знімки, дані моніторингу довкілля. Це дозволить створювати більш ґрунтовні та переконливі матеріали, підкріплені фактами та статистикою. Також важливо розвивати навички візуалізації даних, щоб зробити складну екологічну інформацію більш зрозумілою та привабливою для аудиторії. Використання

інтерактивних карт, графіків та діаграм може значно підвищити ефективність подачі екологічної інформації та залучити більше уваги до екологічних проблем. Журналісти можуть створювати онлайн-платформи для моніторингу екологічної ситуації, де громадяни зможуть отримувати актуальну інформацію про стан довкілля у своєму регіоні. Важливо також розвивати навички аналізу даних, щоб виявляти тренди та закономірності у екологічних процесах, прогнозувати можливі сценарії розвитку екологічної ситуації.

Активніше висвітлення міжнародного аспекту екологічних проблем та рішень є необхідним для розвитку екологічної журналістики в Україні. Глобальні виклики, такі як зміна клімату, забруднення океанів, втрата біорізноманіття, потребують міжнародної співпраці та координації зусиль. Українські журналісти повинні слідкувати за міжнародними екологічними подіями, висвітлювати досвід інших країн у вирішенні екологічних проблем, аналізувати вплив міжнародних угод та ініціатив на екологічну ситуацію в Україні. Це допоможе розширити контекст екологічних проблем та показати їх глобальний характер, а також дасть можливість українській аудиторії краще розуміти місце України у світових екологічних процесах. Важливо також висвітлювати участь України у міжнародних екологічних проектах та ініціативах, аналізувати виконання країною міжнародних зобов'язань у сфері охорони довкілля. Журналісти можуть проводити порівняльний аналіз екологічної політики різних країн, висвітлювати успішні міжнародні практики, які можуть бути корисними для України [21].

Розвиток критичного мислення та здатності протистояти маніпуляціям та дезінформації у сфері екології є важливим аспектом вдосконалення екологічної журналістики. Журналісти повинні ретельно перевіряти факти, звертатися до першоджерел інформації, критично оцінювати заяви політиків та бізнесу щодо екологічних питань. Особливу увагу слід приділяти розвінчуванню екологічних міфів та псевдонаукових теорій, які можуть вводити аудиторію в оману. Важливо навчити аудиторію відрізняти достовірну екологічну інформацію від маніпуляцій та «грінвошингу». Такий підхід допоможе підвищити довіру до екологічної журналістики та сформувати у аудиторії навички критичного сприйняття

екологічної інформації. Журналісти можуть створювати спеціальні рубрики або проекти, присвячені перевірці фактів та розвінчуванню екологічних міфів. Важливо також навчати аудиторію основам наукового методу та критичного мислення, щоб вони могли самостійно оцінювати достовірність екологічної інформації.

Журналістські розслідування у сфері екології мають стати потужним інструментом для привернення уваги суспільства та влади до екологічних проблем та стимулювання змін. Журналісти повинні викривати випадки порушення екологічного законодавства, корупції у природоохоронній сфері, приховування інформації про стан довкілля. Такі розслідування можуть мати значний вплив на формування екологічної політики та прийняття важливих рішень у сфері охорони довкілля. При цьому важливо дотримуватися журналістських стандартів, забезпечувати баланс думок та надавати можливість коментаря всім сторонам конфлікту. Розвиток інvestigативної екологічної журналістики потребує також забезпечення безпеки журналістів, які часто стикаються з тиском та загрозами при розслідуванні екологічних злочинів. Редакції повинні забезпечувати юридичний захист та підтримку журналістам, які займаються розслідуваннями у сфері екології. Важливо також розвивати співпрацю між журналістами та екологічними активістами, які часто мають цінну інформацію про екологічні порушення [5].

Використання потенціалу громадської журналістики та співпраці з активістами-екологами може значно розширити можливості екологічної журналістики. Журналісти можуть створювати платформи для обміну екологічною інформацією, залучати громадян до збору даних про стан довкілля, проводити спільні акції та кампанії з екологічними організаціями. Це дозволить розширити мережу джерел інформації, отримувати оперативні дані з місць екологічних подій, а також підвищити залученість аудиторії до екологічних тем. Важливо навчати громадян основам екологічної журналістики, щоб вони могли якісно документувати екологічні проблеми у своїх громадах. Журналісти можуть створювати спеціальні проекти, де будуть публікуватися матеріали громадських

кореспондентів на екологічну тематику. Така співпраця допоможе зробити екологічну журналістику більш різноманітною та наближеною до реальних проблем людей на місцях.

Розвиток спеціалізованих екологічних медіа та рубрик у загальних ЗМІ є важливим напрямком вдосконалення екологічної журналістики. Створення окремих екологічних видань, програм, підкастів дозволить забезпечити більш глибоке та системне висвітлення екологічних тем. При цьому важливо, щоб екологічна тематика була присутня і в загальних новинних потоках, інтегрувалася в економічні, політичні, соціальні матеріали. Це допоможе показати взаємозв'язок екологічних проблем з іншими сферами життя суспільства. Спеціалізовані екологічні медіа можуть стати платформою для більш глибоких аналітичних матеріалів, журналістських розслідувань, експертних дискусій з екологічних питань. Важливо також розвивати регіональні екологічні медіа, які зможуть зосередитися на локальних екологічних проблемах та ініціативах [2]. Редакції загальних ЗМІ повинні розглядати екологічну тематику як один з пріоритетних напрямків та виділяти достатньо ресурсів для її висвітлення.

Використання потенціалу нових медіа та цифрових технологій може значно розширити можливості екологічної журналістики. Створення інтерактивних карт забруднення, онлайн-платформ для моніторингу екологічної ситуації, мобільних додатків для збору екологічних даних дозволить залучити більше людей до екологічних тем та зробити інформацію більш доступною. Журналісти повинні активно використовувати соціальні мережі та месенджери для поширення екологічної інформації та взаємодії з аудиторією [17]. Важливо також розвивати навички створення мультимедійного контенту, який дозволяє більш ефективно донести складну екологічну інформацію до різних аудиторій. Використання відео, анімації, віртуальної та доповненої реальності може зробити екологічні матеріали більш привабливими та зрозумілими для широкої аудиторії.

Підвищення уваги до етичних аспектів висвітлення екологічних тем є важливим для розвитку відповідальної екологічної журналістики. Журналісти

повинні уникати сенсаційності та апокаліптичних прогнозів, які можуть викликати паніку серед населення. Важливо дотримуватися балансу між висвітленням серйозності екологічних проблем та наданням інформації про можливі шляхи їх вирішення. Особливу увагу слід приділяти етичним питанням при висвітленні тем, пов'язаних з тваринами, зокрема уникати публікації шокуючих фото та відео. Журналісти повинні також враховувати потенційний вплив своїх матеріалів на вразливі групи населення, наприклад, людей, які проживають у забруднених регіонах. Важливо розробити етичні кодекси для екологічних журналістів, які б враховували специфіку висвітлення екологічних тем.

Розвиток міжнародної співпраці та обміну досвідом між екологічними журналістами різних країн може значно підвищити якість екологічної журналістики в Україні. Участь у міжнародних журналістських мережах, спільні проекти з колегами з інших країн, стажування в закордонних екологічних медіа дозволять українським журналістам перейняти кращі практики та підходи до висвітлення екологічних тем. Важливо також розвивати співпрацю з міжнародними екологічними організаціями, які можуть бути цінним джерелом інформації та експертизи [15]. Українські журналісти повинні активніше долучатися до висвітлення глобальних екологічних проблем, показуючи їх вплив на Україну та роль нашої країни у їх вирішенні.

Підвищення фінансової стійкості екологічної журналістики є важливим фактором її розвитку. Редакції повинні шукати нові моделі фінансування екологічних проектів, залучати гранти, розвивати краудфандинг, шукати спонсорську підтримку від соціально відповідального бізнесу. При цьому важливо зберігати редакційну незалежність та уникати конфлікту інтересів. Розвиток партнерств з екологічними організаціями, науковими установами, міжнародними фондами може допомогти забезпечити стабільне фінансування якісної екологічної журналістики. Важливо також розвивати навички монетизації екологічного контенту, створювати преміум-продукти для зацікавленої аудиторії.

Посилення законодавчого захисту прав журналістів на доступ до екологічної інформації є необхідним для розвитку якісної екологічної журналістики. Журналісти часто стикаються з проблемами при отриманні інформації про стан довкілля, особливо від промислових підприємств та державних органів. Необхідно вдосконалити механізми реалізації права на доступ до екологічної інформації, передбачені Орхуською конвенцією. Важливо також посилити відповідальність за приховування або надання недостовірної інформації про стан довкілля. Журналістські організації повинні активно лобювати зміни до законодавства, які б розширили можливості журналістів у сфері доступу до екологічної інформації [18].

Розвиток системи професійних нагород та відзнак для журналістів, які спеціалізуються на екологічній тематиці, може стати важливим стимулом для підвищення якості екологічної журналістики. Проведення конкурсів екологічної журналістики, вручення премій за найкращі екологічні розслідування та проекти допоможе привернути увагу до цієї важливої сфери та заохотити журналістів до створення якісних матеріалів на екологічну тематику. Важливо, щоб такі нагороди були престижними та визнаними у професійному середовищі.

Підвищення уваги до висвітлення економічних аспектів екологічних проблем та рішень є важливим для розвитку екологічної журналістики. Журналісти повинні аналізувати економічні наслідки екологічних проблем, висвітлювати питання «зеленої» економіки, циркулярної економіки, екологічно відповідального бізнесу. Важливо показувати, як інвестиції в охорону довкілля можуть приносити економічні вигоди, створювати нові робочі місця та стимулювати інновації. Такий підхід допоможе зробити екологічну тематику більш актуальною для широкої аудиторії та осіб, які приймають рішення [21].

Розвиток навичок роботи з науковою інформацією є критично важливим для підвищення якості екологічної журналістики. Журналісти повинні вміти читати та інтерпретувати наукові статті, розуміти методологію досліджень, критично оцінювати наукові дані. Важливо розвивати співпрацю з науковими установами та окремими вченими, які можуть допомогти у перевірці та

інтерпретації складної наукової інформації. Журналісти повинні також вміти пояснювати складні наукові концепції простою мовою, робити їх зрозумілими для широкої аудиторії.

Підвищення уваги до висвітлення тем, пов'язаних з адаптацією до зміни клімату, є важливим напрямком розвитку екологічної журналістики в Україні. Журналісти повинні інформувати аудиторію про можливі наслідки зміни клімату для різних регіонів України, висвітлювати заходи з адаптації, які вже впроваджуються або плануються. Важливо також аналізувати вплив кліматичних змін на різні сектори економіки, здоров'я людей, біорізноманіття. Такі матеріали допоможуть підготувати суспільство до майбутніх викликів та стимулювати розробку та впровадження адаптаційних стратегій [1].

Розвиток екологічної фотожурналістики та документалістики може значно підвищити вплив екологічних матеріалів. Потужні візуальні образи можуть ефективно передати масштаб екологічних проблем та їх вплив на людей і природу. Важливо розвивати навички створення якісного фото- та відеоконтенту на екологічну тематику, проводити виставки екологічної фотографії, створювати документальні фільми про екологічні проблеми та їх вирішення.

Підвищення уваги до висвітлення питань екологічної освіти та виховання є важливим для формування екологічної свідомості суспільства. Журналісти повинні інформувати про ініціативи у сфері екологічної освіти, висвітлювати успішні освітні проекти, аналізувати стан екологічної освіти в Україні та пропонувати шляхи її вдосконалення. Важливо також створювати освітні матеріали на екологічну тематику, які можуть використовуватися в школах та вищих навчальних закладах.

Розвиток навичок створення довготривалих журналістських проектів на екологічну тематику може значно підвищити глибину та вплив екологічної журналістики. Такі проекти дозволяють досліджувати екологічні проблеми протягом тривалого часу, показувати їх розвиток та вплив на суспільство. Важливо розвивати навички планування та реалізації таких проектів, залучати для їх виконання міждисциплінарні команди журналістів, науковців, активістів.

Підвищення уваги до висвітлення питань біорізноманіття та охорони природи є важливим напрямком розвитку екологічної журналістики. Журналісти повинні інформувати про стан рідкісних видів флори і фауни, проблеми заповідних територій, загрози біорізноманіттю та шляхи його збереження. Важливо також висвітлювати позитивні історії відновлення популяцій рідкісних видів, створення нових природоохоронних територій, успішні проекти з охорони природи.

Розвиток навичок роботи з Big Data та штучним інтелектом може відкрити нові можливості для екологічної журналістики. Аналіз великих масивів даних дозволить виявляти приховані тенденції та закономірності у екологічних процесах, прогнозувати розвиток екологічної ситуації. Використання алгоритмів штучного інтелекту може допомогти у обробці та аналізі екологічної інформації, створенні персоналізованого контенту для різних аудиторій.

Підвищення уваги до висвітлення питань екологічного права та правозастосування є важливим для розвитку екологічної журналістики. Журналісти повинні інформувати про зміни у екологічному законодавстві, аналізувати ефективність правових механізмів захисту довкілля, висвітлювати судові справи, пов'язані з екологічними правопорушеннями. Важливо також розвивати співпрацю з юристами-екологами, які можуть надавати експертні коментарі та допомагати у розслідуванні екологічних злочинів.

Розвиток навичок створення інтерактивного та імерсивного контенту може значно підвищити залученість аудиторії до екологічних тем. Використання технологій віртуальної та доповненої реальності дозволить створювати унікальний досвід для аудиторії, даючи можливість «відвідати» забруднені території, побачити наслідки екологічних катастроф, уявити майбутні сценарії зміни клімату. Такий підхід може бути особливо ефективним для роботи з молодіжною аудиторією.

Висновки до розділу 3

Екологічна журналістика відіграє незамінну роль у документуванні екологічних злочинів, спричинених війною, та інформуванні суспільства про масштаби руйнувань. Журналістика сприяє приверненню уваги до проблем відновлення екосистем, мобілізує ресурси та сприяє розробці ефективних стратегій відновлення. Екологічна журналістика формує екологічну свідомість, заохочує громадян до активної участі в процесах відновлення та контролює діяльність державних органів. Журналістика допомагає привернути увагу міжнародної спільноти до екологічних проблем України, сприяючи залученню фінансової та технічної допомоги.

Використання сучасних технологій (дрони, супутники, штучний інтелект) дозволяє ефективніше збирати, аналізувати та візуалізувати дані про стан довкілля. Залучення громадян до збору даних та моніторингу довкілля розширює можливості для досліджень та підвищує залученість громадськості. Обмін досвідом та співпраця з міжнародними екологічними організаціями сприяє розвитку екологічної журналістики в Україні.

Важливо: Проведення тренінгів та семінарів для журналістів з питань екології та використання сучасних технологій. Об'єднання журналістів для обміну досвідом, розробки спільних проектів та взаємодії з науковцями та експертами. Розробка державних програм підтримки екологічної журналістики, забезпечення доступу до інформації та захист журналістів. Спільні проекти з громадськими організаціями для підвищення обізнаності громадськості та залучення до вирішення екологічних проблем. Участь у міжнародних мережах екологічних журналістів, обмін досвідом та участь у спільних проектах.

ВИСНОВКИ

Екологічна журналістика відіграє надзвичайно важливу роль у сучасному українському медіапросторі, особливо в умовах повномасштабного російського вторгнення. Аналіз діяльності провідних українських онлайн-медіа дозволяє зробити ряд важливих висновків щодо стану та особливостей висвітлення екологічних проблем під час війни.

Перш за все, варто відзначити, що екологічна тематика залишається актуальною для українських ЗМІ навіть в умовах війни. Незважаючи на домінування воєнної та політичної проблематики, провідні онлайн-медіа продовжують регулярно висвітлювати екологічні питання. Це свідчить про розуміння журналістами та редакціями важливості екологічних проблем та їх впливу на життя суспільства навіть у воєнний час.

Водночас, інтенсивність та глибина висвітлення екологічної проблематики суттєво відрізняється у різних медіа. Лідером за кількістю та регулярністю екологічних публікацій є суспільний мовник «Суспільне», який демонструє системний підхід до висвітлення екологічних питань та має спеціалізований розділ на сайті. Інші досліджувані медіа приділяють екологічній тематиці значно менше уваги. Така різниця вказує на відсутність єдиних підходів до висвітлення екологічної проблематики в українських медіа та залежність інтенсивності висвітлення від редакційної політики конкретного видання.

Аналіз тематичного спрямування екологічних публікацій дозволяє виділити кілька ключових напрямків, які домінують в українських медіа в умовах війни. Перш за все, це екологічні злочини та наслідки бойових дій. Ця тематика є абсолютним лідером за кількістю публікацій у більшості досліджуваних медіа. Журналісти активно висвітлюють негативний вплив війни на довкілля – від забруднення територій внаслідок обстрілів до знищення природних екосистем. Особлива увага приділяється проблемам, пов'язаним із ядерною безпекою.

Другим важливим напрямком є проблеми гідросфери. Третім ключовим напрямком є екологічний активізм та природоохоронна діяльність.

Аналіз жанрової специфіки екологічних публікацій в українських онлайн-медіа дозволяє зробити висновок про домінування інформаційних жанрів, передусім новинних заміток. Абсолютна більшість екологічних матеріалів у досліджуваних медіа – це короткі інформаційні повідомлення, які оперативно подають основну суть екологічних проблем чи подій. Це пояснюється як специфікою онлайн-журналістики, орієнтованої на швидке подання інформації, так і складністю підготовки більш глибоких аналітичних матеріалів в умовах війни. Водночас, деякі медіа намагаються урізноманітнити жанрову палітру екологічних публікацій.

Аналіз діяльності українських онлайн-медіа у сфері висвітлення екологічних проблем дозволяє виділити ряд позитивних тенденцій. Перш за все, це збереження уваги до екологічної проблематики навіть в умовах війни. По-друге, варто відзначити оперативність у висвітленні екологічних проблем та подій. Третьою позитивною тенденцією є фокус на екологічних наслідках війни. Також варто відзначити висвітлення діяльності екологічних активістів та природоохоронних організацій, що сприяє популяризації екологічного активізму та залученню громадськості до вирішення екологічних проблем.

Водночас, аналіз дозволяє виявити і ряд проблем та недоліків у висвітленні екологічної проблематики українськими онлайн-медіа. Головною проблемою є нерівномірність уваги до екологічних питань у різних медіа. Другою важливою проблемою є домінування коротких інформаційних повідомлень при недостатній кількості глибоких аналітичних матеріалів. Третьою проблемою є обмежена жанрова палітра екологічних публікацій у більшості досліджуваних медіа. Також варто відзначити недостатню увагу до деяких важливих екологічних тем. Нарешті, суттєвою проблемою є відсутність системного підходу до висвітлення екологічної проблематики у більшості досліджуваних медіа.

Враховуючи виявлені тенденції та проблеми, можна сформулювати ряд рекомендацій щодо покращення висвітлення екологічної проблематики в

українських онлайн-медіа. Перш за все, необхідно запровадити системний підхід до висвітлення екологічних питань. По-друге, важливо розширити жанрову палітру екологічних публікацій. Третьою рекомендацією є залучення експертів та науковців до підготовки екологічних матеріалів. Також важливо розширити тематичний спектр екологічних публікацій. П'ятою рекомендацією є активніше використання мультимедійних форматів для висвітлення екологічних питань. Також важливо розвивати екологічну просвіту через медіа. Сьоомою рекомендацією є посилення уваги до позитивних екологічних ініціатив та успішних прикладів вирішення екологічних проблем. Нарешті, важливо розвивати міжнародну співпрацю у сфері екологічної журналістики.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що екологічна журналістика в Україні в умовах війни, незважаючи на ряд проблем та викликів, продовжує відігравати важливу роль у формуванні екологічної свідомості суспільства та привертає увагу до критичних екологічних проблем, спричинених російською агресією. Водночас, існує значний потенціал для вдосконалення та розвитку цього напрямку журналістики. Подальший розвиток екологічної журналістики в Україні має бути спрямований на підвищення професійного рівня журналістів, які висвітлюють екологічні питання, розширення жанрової та тематичної палітри екологічних публікацій, впровадження інноваційних форматів подачі екологічної інформації та посилення просвітницької складової екологічної журналістики. Особливу увагу варто приділити висвітленню довгострокових екологічних наслідків війни та шляхів відновлення довкілля у повоєнний період. Важливо також розвивати співпрацю між журналістами, екологічними активістами, науковцями та представниками влади для забезпечення комплексного та об'єктивного висвітлення екологічних проблем. Це сприятиме формуванню екологічно свідомого суспільства, здатного ефективно відповідати на екологічні виклики сьогодення та майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації*: Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. Київ : «Компанія ВАІТЕ», 2016. 118 с.
2. Кость С. *Журналістика і війна*. Навчальний посібник. Львів. ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 414 с.
3. Мялковська Л. М., Жванія Л. В., Войтенко І. Г. *Екологічна культура в сучасних медіа в Україні. Обрії друкарства*. 2023. № 2 (14). С. 140–153. DOI: 10.20535/2522-1078.2023.2(14).295278.
4. Олтаржевський Д.О. *Екологічна тематика на сторінках сучасної української преси*. Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія «Журналістика». Київ : ВПЦ «Київський університет», 2001. Вип. 9. С. 38–39.
5. Онищенко О.С., Горовий В.М., Попик В.Ф. *Соціальні мережі як чинник розвитку громадянського суспільства*. Київ, 2013. 220 с.
6. Позняк Е.В. *Правові проблеми екологічної культури в Україні. Державна політика розвитку цивільної авіації XXI століття: економічні і стратегічні можливості України*. Матеріали науково-практичної конференції, Київ, 19 – 20 лютого 2009 р. Київ., 2009.
7. Позняк Е.В. *Соціально-правові аспекти екологічної культури в Україні*. *Часопис Київського університету права*. Київ, 2010. № 4. С. 250–255.
8. Федоряк М. М., Москалик Г. Г. *Основи екології*. Чернівці : ЧНУ, 2009. 336 с.
9. Шевченко В. Е. *Особливості застосування та функціональність зображальної мови медіа. Форми візуалізації в сучасному журналі : монографія*. Київ : Паливода А. В., 2013. С. 12–18 .

10. Шнайдер В. Р. *Новий посібник з журналістики та онлайнжурналістики*. Перекл. з нім. В. Климченко; за загал. ред. В. Іванова Київ : Центр Вільної Преси, Академія Української Преси, 2014. 358 с.
11. Ангурець О., Хазан П., Колесникова К., Куш М., Чернохова М., Гавранек М. Шкода довкіллю внаслідок військової агресії росії в Україні : електронне науково-популярне видання. Київ : ГО «Зелений Світ – Друзі Землі», 2023. 67 с. URL: <https://cleanair.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/cleanair.org.ua-war-damages-ua-version-04-low-res.pdf> (дата звернення: 11.09.2024).
12. Бохан А. В. Екологічна дипломатія в інтерактивній модальності глобалізації : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 456 с. DOI: 10.31617/m.knute.2018-775. URL: <https://knute.edu.ua/file/MjIxNw==/65d2b30193a2e6012e319eaa2b4a1f87.pdf> (дата звернення: 10.09.2024).
13. Вплив війни на екологію. Асоціація Екологічної Преси. URL: <https://eco.aep.kiev.ua/novini/vpliv-vijni-na-ekologiyu/> (дата звернення: 08.09.2024).
14. Данильчук Н. М. Формування еко-культури українськими онлайн-медіа : дипломна робота магістра / Національний авіаційний університет. Київ, 2021. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/53803/1/%D0%B4%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%20%D0%94%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D1%87%D1%83%D0%BA.pdf> (дата звернення: 10.09.2024).
15. Дорош М. Журналісти в зоні АТО: практичний порадник. Media Sapiens. 2014. URL: http://ms.detector.media/mediaprosvita/how_to/zhurnalisti_v_zoni_ato_praktichniy_poradnik/ (дата звернення: 14.09.2024).
16. Екожурналістика в Україні : Посилення експертизи регіональних журналістів. Internews Україна. URL: <https://internews.ua/project/Eco-journalism-in-Ukraine> (дата звернення: 12.09.2024).

17. Екологічна журналістика: зародження та розвиток : реферат. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/journalism/22578/> (дата звернення: 07.09.2024).
18. Екологічні наслідки війни : презентація. На Урок. URL: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-ekologichni-naslidki-viyni-365249.html> (дата звернення: 03.09.2024).
19. Івченко А. В. Екологічна ситуація в Україні: добірка журналістських матеріалів : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня «бакалавр» ; спец. – 061 Журналістика ; наук. керівники О. А. Іщенко, Н. Г. Шутько. Суми: СумДУ, 2023. 31 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/92650/1/Ivchenko_bak_rob.pdf (дата звернення: 12.09.2024).
20. Литвин О. Як популярні українські медіа висвітлюють тему екології під час війни. MediaKrytyka. 2023. 8 лют. URL: <http://mediakrytyka.lnu.edu.ua/ohlyady-analityka/yak-populyarni-ukrayinski-media-vysvitlyuyut-temu-ekolohiyi-pid-chas-viyny.html> (дата звернення: 03.09.2024).
21. Лубінець Д. Довкілля – мовчазна жертва війни: як російська армія вчиняє екологічні злочини й порушує права людини. LB.ua. URL: https://lb.ua/blog/dmytro_lubinets/581276_dovkillya_movchazna_zhertva_viyni_yak.html (дата звернення: 03.09.2024).
22. Національна спілка журналістів України. «Деякі українські журналісти приєднуються до лав Збройних Сил України в ім'я патріотизму» URL: <https://nsju.org/novini/deyaki-ukrayinski-zhurnalistypryyednuuyutsya-do-lav-zbrojnyh-syl-ukrayiny-v-imya-patriotyzmu/> (дата звернення 02.09.2024).
23. Овсяний К. До і після. Наслідки повномасштабної війни для екології України. Погляд з супутника. Радіо Свобода. 2023. 25 лют. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/skhemy-ekolohiya-viyna/32284610.html> (дата звернення: 13.09.2024).
24. Овчінников О. Екологічні наслідки війни Росії в Україні. Огляд за березень 2024 року. UWEC Work Group. URL:

<https://uwecworkgroup.info/uk/environmental-consequences-of-russias-war-in-ukraine-review-march-2024/> (дата звернення: 18.09.2024).

25. Пархитько О. В. Проблеми сучасної міжнародної журналістики. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/20039> (дата звернення: 05.09.2024).

26. Рекомендації Комітету Міністрів РЄ, що стосуються якісної журналістики у цифрову епоху. URL: <https://www.nrada.gov.ua/natsionalna-rada-oprylyudnyuye-4-rekomendatsiyi-komitetu-ministriv-rye-shho-stosuyutsya-yakisnoyi-zhurnalistyky-u-tsyfrovuepohu/>

27. Три розмови про медіа: журналістика і війна. URL: <https://hromadske.ua/posts/zhurnalisti-na-viini> 208 / 358 (дата звернення: 14.09.2024).

28. Чубук О. Л. Медійники на російсько-українській війні. Вміст і місце журналістики в нових умовах діяльності. Вчені записки ТНУ імені В.І.Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2022. Т. 5, № 2. URL: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2022.5.2/45> (дата звернення 04.09.2024).

29. Чумак Т. М. Журналістика в умовах війни та глобальних викликів. Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25 трав. 2023 р.). Київ : НУБіП України, 2023. С. 206–209. URL: <https://dglib.nubip.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fb9f2a64-f998-4936-9b22-7909fa5e8320/content> (дата звернення: 19.09.2024).

30. Як воюють мобілізовані журналісти. BBC NEWS Україна. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/society/2015/07/150728_journalist3_ko (дата звернення 21.09.2024).